

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับ "สมรรถภาพที่พึงประสงค์ของครูมัธยมศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์" ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร หนังสือ วารสาร บทความ งานวิจัยต่าง ๆ และได้รวบรวมประเด็นสำคัญมาเสนอต่อไปนี้

1. ความหมายของโลกาภิวัตน์
2. แนวคิดของนักวิชาการเกี่ยวกับกระแสโลกาภิวัตน์ และผลกระทบของกระแสโลกาภิวัตน์ต่อสังคมไทย
3. ความหมายของสมรรถภาพ
4. แนวความคิดเกี่ยวกับสมรรถภาพที่พึงประสงค์ของครูมัธยมศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งไทยและต่างประเทศ

ในสังคมปัจจุบันคำว่า โลกาภิวัตน์ (GLOBALIZATION) กำลังได้รับความสนใจและกล่าวถึงอย่างกว้างขวางจากบุคคลในทุกวงการ และได้ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ วิเคราะห์กันในประเทศต่าง ๆ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และด้านการศึกษากันอย่างหลากหลาย รวมทั้งประเด็นของลักษณะความเป็นมาเป็นไปของโลกาภิวัตน์ ผลของกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยทั้งด้านบวกและด้านลบ

ในสังคมไทยที่ก้าวเข้าสู่ความเป็นสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และวิทยาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งเป็นปัจจัยผลักดันสำคัญที่ทำให้โลก "ไร้พรมแดน" ทำให้พลโลกมีการติดต่อสัมพันธ์กันได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น นำไปสู่การแพร่ซึ่มการปรับรูปแบบในการดำเนินชีวิตของมวลมนุษยชาติ หรือที่เรียกกันว่า "กระแสโลกาภิวัตน์" ที่นำโลกเข้าสู่ยุคใหม่ ยุคซึ่ง

มีการเปลี่ยนแปลงในกระแสเศรษฐกิจซึ่งเชื่อมโยงต่อกันเป็นแบบเศรษฐกิจเดี่ยว (Single Economy) และภาคเศรษฐกิจมีฐานะเป็นภาคนำ (Leader Sector) ทั้งภาคการเมืองและสังคม สภาพสังคมในกระแสโลกาภิวัตน์จะมีการดำเนินชีวิตในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ระบบข่าวสารสมัยใหม่ จะเชื่อมโลกทั้งหมดเข้าด้วยกัน

1. ความหมายของโลกาภิวัตน์

คำว่า โลกาภิวัตน์ (GLOBALIZATION) ก่อนที่ราชบัณฑิตยสถานจะได้มีการบัญญัติศัพท์มีนักวิชาการหลาย ๆ ท่าน เช่น ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้เสนอคำเฉพาะในภาษาไทยว่า "โลกานุวัตร" ซึ่งเป็นศัพท์เก่าเป็นศัพท์ของพระพุทธศาสนาใช้มาก่อนแล้ว มีความหมายว่า อนุวัตรไปตามโลก เมื่อโลกเปลี่ยนไปอย่างไรก็ทำความเข้าใจความเป็นไปของโลก หรือคำว่า "โลกาภิวัตน์" ซึ่งเสนอโดย เทียนชัย วงศ์สุวรรณ (2537) จำนงค์ ทองประเสริฐ ใช้คำว่า "โลกาพิพัฒน์" ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ใช้คำว่า โลกสันนิบาต ต่อมาภายหลังได้มีการบัญญัติศัพท์ใช้คำว่า โลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นคำที่ได้มีมติรับรองเป็นทางราชการแล้ว เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2537 โดยได้ประกาศทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยในรายการ "ภาษาไทยไซยาน" ชุดที่ 532 เมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2537 โดยมอบให้ท่าน ราชบัณฑิตอาจารย์จำนงค์ ทองประเสริฐ กรรมการปรับปรุงพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน เป็นผู้บรรยายได้ประกาศ ดังนี้

"โลกาภิวัตน์" แปลว่า การแผ่ถึงกันทั่วโลก การเข้าถึงโลก (หรือ) การเอาชนะโลก โดยได้กำหนดเพิ่มเติมว่า ถ้าจะนำเอาศัพท์ไทยไปใช้เป็นครั้งแรก ผู้พูดหรือผู้เขียนควรอ้างถึง "ภาษาอังกฤษด้วย" (GLOBALIZATION)

เจ เอ ซิมป์สัน และ อี เอส ซี ไวน์เนอร์ (1989) ให้ความหมายของ Globalization หมายถึง the act of globalizing

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2538) ให้ความหมายของ โลกาภิวัตน์ ว่าเป็นผลมาจาก ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้คนทั้งโลกสามารถเชื่อมโยงติดต่อกันได้อย่าง กว้างขวางสะดวก รวดเร็ว และมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดมากขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2538) ให้ความหมายของ ยุคโลกาภิวัตน์ ว่าเป็นการหลอมตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของโลก เป็นเสมือนแผ่นดินต่าง ๆ มีพรมแดนกีดกันน้อยลง เป็นกระบวนการที่มีการเชื่อมโยงไปทั่วโลก ติดต่อประสานเครือข่าย ไม่ว่าจะ เป็นกิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สิ่งแวดล้อม เป็นสังคมที่มี เทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้การติดต่อสื่อสารและเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลในลักษณะที่มีความ รวดเร็วมากยิ่งขึ้นหรือที่เรียกว่า Information Superhighway มีกระแสการเมืองการปกครอง เป็นประชาธิปไตย มีการรวมกลุ่มเศรษฐกิจเป็นกระบวนการของการรวมตัวกัน (Strategic alliance) เป็นกลุ่มเศรษฐกิจเสรี

อำนาจ วีระวรรณ (2538) ให้ความหมายของโลกาภิวัตน์ คือ การหลอมตัวเป็นอัน หนึ่งอันเดียวกันของโลกเป็นสังคมที่เสมือนแผ่นดินต่าง ๆ มีพรมแดนกีดกันน้อยลง เป็นสังคม ที่มีเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งทำให้การติดต่อสื่อสารมีความใกล้ชิดรวดเร็วมากยิ่งขึ้น ทำให้ต้อง พึ่งพาอาศัยกันอย่างใกล้ชิดมากยิ่งขึ้น

เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (2537) อธิบายความหมายของคำว่า โลกาภิวัตน์ หมายถึง ขั้นตอนการพัฒนาของระบบโลก หรือ การวิวัฒนาการของโลกและเป็นองค์รวมหนึ่งที่ดึงมิติการ เมืองมิติทางเศรษฐศาสตร์ มิติทางสังคมและวัฒนธรรมเข้ามาเชื่อมโยงกันอย่างแยกจากกัน ไม่ได้ ทำให้มนุษย์ต้องพบกับวิกฤตการณ์ที่เกิดคล้ายคลึงกันทั่วโลก และส่งผลกระทบต่อถึงกัน ทั่วโลก

ธีรยุทธ บุญมี (2537) ให้ความหมายของโลกาภิวัตน์ หมายถึง การที่ระบบข่าวสาร สมัยใหม่ จะเชื่อมโลกทั้งหมดเข้าด้วยกัน ทำให้พรมแดนทางการเมืองและวัฒนธรรมลดลง มีการก่อตัวของวัฒนธรรมสากลขึ้น

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2537) นิยามความหมายของโลกาภิวัตน์ คือ กระบวนการที่เปลี่ยนโลกทั้งหมดให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสี่มิติ คือ ขาวสารข้อมูล เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมีลักษณะสำคัญอยู่สามอย่าง คือ ครอบคลุม ไร้พรมแดน ท้องถิ่นจะด้อยความสำคัญลงไป รวดเร็วฉับไว คือ มีผลกระทบถึงกันในทุกมิติ

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2537) โลกาภิวัตน์ มีความหมายว่า โลกทั้งโลกมีการติดต่อถึงกันทำให้คนเราติดต่อถึงกันเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ดำเนินชีวิตในลักษณะคล้ายคลึงกันกลายเป็นสังคมโลกหรือ Global Society ซึ่งโลกมีลักษณะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้น สังคมไทยจะกลายเป็นสังคมโลก

ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2537) ให้ความหมายของโลกาภิวัตน์หมายถึง กระบวนการที่ผืนดินส่วนต่างๆ ของโลกเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โยงใยส่วนต่างๆ ของโลกเข้าด้วยกัน

สนธิ ลิ้มทองกุล (2537) โลกาภิวัตน์ เป็นกระแสการเปลี่ยนแปลงที่ก่อให้เกิดลักษณะของโลกที่ไร้พรมแดน อันเนื่องมาจากการปฏิวัติทางด้านโทรคมนาคม ที่ย่อโลกให้แคบลงกว่าเดิมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และความเป็นอยู่ของมนุษย์อย่างมหาศาลพรมแดนที่เคยเป็นสัญลักษณ์ของการแบ่งแยกชุมชนจึงไร้ความหมายโดยสิ้นเชิง

สมชาย ภควาสน์วิวัฒน์(2537) ได้อธิบายถึง รากศัพท์ และความหมายของ "GLOBALIZATION"ว่าคือการเชื่อมโยงจากประเทศหนึ่งไปสู่ประเทศหนึ่งทั่วโลก GLOBALIZATION ได้ส่งผลกระทบอย่างมากในแง่การค้า วิถีชีวิต การศึกษาและเทคโนโลยี แต่กระแสโลกาภิวัตน์ จะมีการเคลื่อนตัวเป็นสองกระแสสวนทางกัน นอกจากนั้นยังทำให้เกิดการแข่งขันทางด้านเทคโนโลยีข่าวสาร ความก้าวหน้าทางด้านการติดต่อสื่อสารจะช่วยเสริมพลังของกระแสโลกาภิวัตน์ และจะทำให้โลกโยงใยกันในลักษณะระบบเครือข่าย

สุธี ประศาสนเศรษฐกิจ (2537) อธิบายถึงบริบทของโลกาภิวัตน์ หมายถึง กระบวนการของการสร้างการขยายตัวของมาตรฐานสากลในด้านต่าง ๆ ซึ่งมีการแพร่ตัวอย่างรวดเร็ว โดยระบบการสื่อสารคมนาคมยุคใหม่ ตลอดจนโครงสร้างเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่เชื่อมโยง อย่างใกล้ชิดมากขึ้น ซึ่งแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ มาตรฐานทางด้านเศรษฐกิจ มาตรฐานทางด้านสังคมและศีลธรรมการขยายตัวของโลกาภิวัตน์ที่เป็นอยู่เป็นเพียงด้านเศรษฐกิจ ส่วนด้านสังคมและศีลธรรมเป็นกระแสที่ยังไม่ขยายตัว เป็นเพียงแนวคิดและข้ออ้างที่นำมาใช้ประโยชน์เพื่อเสริมสร้างการค้าของตนเองเท่านั้น

เสนห์ จามริก (2537) ให้ความหมายของ โลกาภิวัตน์ หมายถึง ความเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคข้อมูลข่าวสาร

ไชยา ลัมวิไล (2535) ให้ความหมายของ โลกาภิวัตน์ ว่าหมายถึง โลกที่มีความเป็นหนึ่งเดียวมากกว่าในอดีต กล่าวคือ ระบบและระเบียบของสังคมถูกจัดวางใหม่ (New Social Order) ให้มีแนวทาง (Pattern) ที่เหมือนกัน หรือระเบียบเดียวกันไว้ได้ด้วยทั้งหมด (Multi-System) ระบบข้อมูลข่าวสาร การติดต่อสื่อสารกระทำได้รวดเร็ว ประชากร ทุกประเทศในโลกมีค่านิยมที่คล้ายคลึงกัน

วิทย์ เทียงบูรณะธรรม (2535) ให้ความหมายของโลกาภิวัตน์ในหนังสือพจนานุกรม อังกฤษ-ไทย หมายถึง ความประพุดิตตามโลก, สุภาษิตของโลก (ท. Worldly proverbs, Worldly paths maners, Customs, patterns)

เอียรชัย เอี่ยมวรามาธ (2532) ให้ความหมายของโลกาภิวัตน์ไว้สองประเด็น คือ

1. ความประพุดิตตามโลก (abiding by the world tradition)
2. สุภาษิตของโลก (World motto (proverb))

อภิญา รตนมงคลมาศ (2535) ให้ความหมายของการเกิดภาวะโลกาภิวัตน์ เหตุเพราะความเจริญเติบโตของระบบข่าวสารข้อมูล ระบบการค้าและการลงทุนข้ามชาติ

จากความหมายต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า โลกาภิวัตน์ หมายถึง ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองตลอดจนวัฒนธรรมของไทย และประเทศต่าง ๆ ในโลก อันเนื่องมาจากความเจริญทางด้านเทคโนโลยี ความรวดเร็วของระบบข่าวสารข้อมูล การติดต่อสื่อสาร การคมนาคมขนส่ง และความจำเป็นต้องการพึ่งพาทรัพยากรที่จำเป็นและขาดแคลนด้านต่าง ๆ มีผลทำให้ทุกประเทศมีความเชื่อมโยงและส่งผลกระทบถึงกัน หรืออาจสรุปในประเด็นหลัก ๆ ได้ว่า โลกาภิวัตน์ มีลักษณะที่สำคัญ คือ

1. ความเจริญของเทคโนโลยี
2. ความรวดเร็วฉับไวของระบบการสื่อสารคมนาคม
3. ครอบคลุมไปทั่วโลก
4. ไร้พรมแดน ท้องถิ่นด้อยความสำคัญลงไป
5. ความผสมผสานทางวัฒนธรรม
6. การเปลี่ยนแปลง
7. การยอมรับ
8. การแข่งขัน
9. การข้ามชาติ
10. ความขัดแย้ง
11. ความร่วมมือระหว่างชาติ
12. ค่านิยมเรื่องสิทธิมนุษยชน
13. กระแสประชาธิปไตย
14. การพึ่งพิงทางด้านเศรษฐกิจ
15. ตระหนักร่วมกันในปัญหาสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์

แนวคิดเกี่ยวกับกระแสโลกาภิวัตน์และผลกระทบของกระแสโลกาภิวัตน์ต่อสังคมไทย
ในบริบทสังคมโลก

แนวคิดของนักวิชาการเกี่ยวกับกระแสโลกาภิวัตน์

สังคมไทยในอนาคตจะมีการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์กับสังคมโลกด้วย ตามแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏตามการวิเคราะห์และแนวความคิดของ อัลวิน ทอฟเฟลอร์ (Alvin Toffler, อ้างถึงใน วีระ บำรุงรักษ์, 2536) ใน

หนังสือคลื่นลูกที่สาม (The Third Wave of Civilization) ซึ่งได้แบ่งโลกออกสามระยะ คือ คลื่นลูกที่หนึ่งซึ่งมีสภาพเป็นสังคมเกษตรกรรม ซึ่งใช้เวลาในการพัฒนามายาวนาน คลื่นลูกที่สองเป็นลักษณะของสังคมอุตสาหกรรม ซึ่งมีความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ และความเจริญทางเทคโนโลยีเป็นพื้นฐานของการพัฒนา คลื่นลูกที่สามเป็นลักษณะของโลกยุคใหม่และสังคมใหม่ ซึ่งเรียกว่า ยุคสังคมสารสนเทศ (Information Age) ซึ่งเป็นช่วงศตวรรษที่กำลังมาถึงและนักวิชาการนิยมเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ยุคโลกาภิวัตน์ (GLOBALIZATION AGE) เพราะมีฐานมาจากความเจริญทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเหมือนกัน

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2538) ได้อธิบายถึง “กระแสโลกาภิวัตน์ กำเนิดพัฒนาการและอิทธิพล” ในเอกสารสรุปการประชุมทางวิชาการเรื่องการศึกษากับกระแสโลกาภิวัตน์ : ผลกระทบและแนวโน้ม โดยกำหนดออกเป็นสามส่วน คือ

ส่วนแรก เป็นสาเหตุของโลกาภิวัตน์ ซึ่งเกิดขึ้นเพราะการย่อขนาดและเทศะ (Time and Space) วัฒนธรรมของมนุษย์มีการติดต่อเชื่อมโยงระหว่างชุมชนระหว่างมนุษย์ระหว่างวัฒนธรรมที่ต่างกันซึ่งถูกกำหนดโดยระยะทาง หรือระยะห่างของสถานที่หรือเทศะ ซึ่งในอดีตผลกระทบของวัฒนธรรมหนึ่งกับอีกวัฒนธรรมหนึ่งต้องใช้เวลาอย่างมาก โลกาภิวัตน์เกิดเทคโนโลยีที่สามารถทำให้กาลและเทศะถูกย่อมาชิดกันมากขึ้นจนเกือบเป็นหนึ่งเดียวกันตามปกติเวลาในแต่ละส่วนต่างๆ ของโลกจะแตกต่างกัน แต่ในปัจจุบันการติดต่อสื่อสารการคมนาคมมีประสิทธิภาพมากขึ้นรวดเร็วขึ้น มนุษย์มีทางเลือกมากขึ้นและเรียนรู้วัฒนธรรมอื่น ๆ ได้ง่ายขึ้น

ส่วนที่สอง พัฒนาการของโลกาภิวัตน์ ซึ่งเริ่มปี ค.ศ. 1968-1970 เป็นจุดเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจนำไปสู่ความซับซ้อนของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีพลังพลวัตทางเศรษฐกิจในเศรษฐกิจ 4 ระบบ คือ

1. ระบบเศรษฐกิจแห่งชาติ (National Economy) ซึ่งปัจจุบันมีความซับซ้อนและขัดแย้งระหว่างกลุ่มธุรกิจ เช่น อุตสาหกรรมบริการขัดแย้งกับอุตสาหกรรมบางประเภทที่ก่อให้เกิดมลภาวะ การผลิตการเลี้ยงกุ้งกับการทำนาเกลือและนาข้าว เป็นต้น

2. เศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional Economy) เพราะผลของโลกาภิวัตน์ในแง่การลดต้นทุนการขนส่ง การสิ้นสุดของสงครามเย็น ทำให้มีการติดต่อไปมาหาสู่กันมากขึ้นรวมถึงการเชื่อมโยงกันทางด้านเศรษฐกิจ

3. ระบบเศรษฐกิจนอกเหนือการควบคุม คือ เศรษฐกิจของเงินตรา สินเชื่อ และการลงทุน (Money credit and investment) ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าและบริการทันทีทันใด

4. ระบบเศรษฐกิจข้ามชาติ (Trans-national Economy) เป็นเรื่องของการลงทุนข้ามชาติบริษัทข้ามชาติซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อเมือง วัฒนธรรมและการศึกษาอย่างมาก

ส่วนที่สาม~ ผลกระทบต่อการเมืองสรุปได้ 2 ประเภท คือ

1. ความซับซ้อนของระบบราชการที่เกิดจากระบบเศรษฐกิจ 4 ระบบ

2. ระบบการศึกษาเป็นการตอบสนองต่อการรวมศูนย์ของรัฐประชาชาติ รัฐกับการจัดการศึกษาโดยรัฐเป็นผู้กำหนดมาตรฐาน (Standardization) เน้นความสามารถ(Ability) ไม่เน้นความพยายามและความเชี่ยวชาญ กระแสโลกาภิวัตน์เกิดขึ้นเพราะข้อมูลข่าวสาร ไม่ใช่เพราะการศึกษาเพราะฉะนั้นจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากในส่วนของแสวงหาความรู้ในรูปแบบใหม่ และที่สำคัญนโยบายของประเทศจะต้องมีความหลากหลายเพื่อให้สามารถตอบรับกับยุคโลกาภิวัตน์ได้ และเพื่อเป็นการอธิบายถึงกระแสโลกาภิวัตน์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ได้สรุปสาระของการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดของ ชัยนันท์ สมุทวนิช (2537) ได้ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปสาระสำคัญของการเปลี่ยนแปลงตามกระแสหลักในระยะเวลา 200 ปี ที่
ผ่านมา (รายละเอียดเกี่ยวกับปัจจัยและความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย)

การ เปลี่ยนแปลง	กระแสหลักของการเปลี่ยนแปลง		
	อังกฤษคตานุวัตร WESTERNIZATION พ.ศ. 2393-2492	สากลานุวัตร INTERNATIONALIZATION พ.ศ. 2493-2522	โลกานุวัตร GLOBALIZATION พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา
ปัจจัยหลัก			
แรงผลักดัน	-การปฏิบัติและพัฒนา อุตสาหกรรมระยะแรก	การจัดระเบียบโลก	เทคโนโลยีเชื่อมโลก ด้วยดาวเทียมและ เส้นใยแก้วนำแสง
คุณค่า	-มีพื้นฐานจากศาสนา คริสต์ -ศักดิ์ศรีของมนุษย์ มนุษย์อยู่เหนือธรรมชาติ	-มีพื้นฐานจากอุดม การณ์สองชั่ว -คุณค่าหลักมีสิทธิ ที่ต่างกัน	-สิ้นสุดยุคอุดมการณ์ สองชั่ว -ความพยายามที่จะทำให้ ประชาธิปไตยเสรี เป็นคุณค่าสากล
	-สังคมรับใช้บุคคล	-ในแนวทาง-วิธีการ เพื่อบรรลุและรักษา คุณค่านั้น	-ความพยายามของ เอเชียในการต้านคุณค่าตะวันตกและใช้ คุณค่าดั้งเดิมของ ตะวันตก

ตาราง (ต่อ)

การเปลี่ยนแปลง ปัจจัยหลัก	กระแสหลักของการเปลี่ยนแปลง		
	อังสดงคตานุวัตร WESTERNIZATION พ.ศ. 2393-2492	สากลานุวัตร INTERNATIONALIZATION พ.ศ. 2493-2522	โลกานุวัตร GLOBALIZATION พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา
ผลที่เกิดขึ้น	<ul style="list-style-type: none"> -การล่าอาณานิคม -การดูดทรัพยากรจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง -การสร้างรัฐประชาชาติและสำนักความเป็นชาติ -การรวมศูนย์อำนาจเป็นส่วนนำของสังคม -ระบบเศรษฐกิจมีลักษณะพึ่งพิงสูง 	<ul style="list-style-type: none"> -การแบ่งโลกเป็นสองค่าย -การสร้างอุดมการณ์การพัฒนาขยายและซ่อมการครอบงำของมหาอำนาจแต่ละค่าย -รัฐประชาชาติกลายเป็นรัฐพัฒนามั่นคง -การรวมศูนย์ของอำนาจพัฒนา -การพัฒนาแบบขยับ้าธรรมชาติ 	<ul style="list-style-type: none"> -สิ้นสงครามเย็นเริ่มยุคโลกานุวัตร -กาะ-ทะเลใกล้กันโดยเทคโนโลยีใหม่ -การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์อภิมหาโลกาหลและความแน่นอนคือความไม่แน่นอน
	<ul style="list-style-type: none"> -ภารกิจของคนผิวขาวในการนำอารยธรรมตะวันตกมาเผยแพร่และจัดระบบสังคม 	<ul style="list-style-type: none"> -การแข่งขันทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เชื่อมโยงกับการแข่งขันทางอำนาจทหารและการเมือง -การถ่ายทอดเทคโนโลยีโดยการฝึกอบรมและการศึกษา 	<ul style="list-style-type: none"> -การพัฒนาแบบยั่งยืน -การรวมกลุ่ม-การแยกสลายของรัฐประชาชาติ เกิดขึ้นพร้อมกับการข้ามรัฐ-รอดรัฐ -การพึ่งพาต่อกันทางด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม -ความจำเป็นในการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ของตนเองโดยลดภาวะพึ่งพาลง

(ที่มา: การเปลี่ยนแปลงกับความรู้ยุคโลกาภิวัตน์ก้าวต่อไปที่สิงสถิตแห่งวิทยา. ผู้จัดการรายวัน 2 สิงหาคม 2537 : 9)

จากเอกสารประกอบการสัมมนาระดับชาติเรื่อง "ยุทธศาสตร์การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์" (2538) เนื้อหาประกอบด้วยภาพที่พึงประสงค์ของการศึกษาไทยในอนาคต ในประเด็นของกระแสโลกาภิวัตน์สรุปได้ดังนี้ ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาความเจริญทางด้านวิทยาการ ด้านการสื่อสาร โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นปัจจัยสำคัญทำให้โลก "ไร้พรมแดน" และทำให้พลโลกมีการติดต่อสัมพันธ์กันได้รวดเร็วยิ่งขึ้น นำไปสู่การผสมผสานความคิด ค่านิยม ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ระหว่างมวลมนุษยชาติ หรือที่เรียกกันว่า "กระแสโลกาภิวัตน์" ที่นำโลกเข้าสู่ยุคแห่งการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองระหว่างประเทศใหม่ ซึ่งมีผลกระทบต่อทุกชาติทุกภาษารวมทั้งไทยเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าเนื่องจากนำวิทยาศาสตร์ยุคใหม่มาประยุกต์ใช้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิต โดยเฉพาะด้านการสื่อสารที่นำโลกเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์ และสภาพ "ไร้พรมแดน" ระหว่างประเทศได้นำมาซึ่งแนวโน้มที่น่าสนใจ เช่น

- ในโลกของธุรกิจ เทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคติดต่อถึงกันได้รวดเร็วรูปแบบการค้าระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภคจะติดต่อกันโดยตรงมากขึ้น
- ในโลกของสื่อมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศทำให้เกิดความหลากหลายในรูปแบบวิธีการแสวงหาข่าวสาร ทำให้คนมีเสรีภาพในการเลือกรับสื่อที่สอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตของตน
- ในโลกของการศึกษา เครือข่ายข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ประกอบด้วย สื่อการศึกษาที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นได้นำไปสู่รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ และสื่อสำเร็จรูปต่าง ๆ
- ในด้านโครงสร้างของสังคม การเติบโตของภาคธุรกิจและประชาชน ตลอดจนอำนาจข่าวสารทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ของสังคมมีพลังในการต่อรอง ทำให้อำนาจจากส่วนกลางภายใต้ระบบอุปถัมภ์แบบดั้งเดิมลดน้อยลง มีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นมากขึ้น รวมถึงเป็นการ กระตุ้นให้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น
- ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสภาพ "ไร้พรมแดน" ทำให้รัฐชาติลดความสำคัญลงรัฐภูมิภาคทวีความสำคัญยิ่งขึ้น ทั้งในด้านเศรษฐกิจและการเมือง

ในประเด็นความเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ชัยอนันท์ สมุทวณิช (2538) ได้สรุปถึงแนวโน้มสำหรับทุกประเทศ คือ

- กระแสโลกาภิวัตน์เปิดโอกาสให้มีการเคลื่อนย้ายทุนและปัจจัยการผลิตระหว่างประเทศซึ่งให้ความได้เปรียบของประเทศที่ร่ำรวยทรัพยากร ความพร้อมด้านกำลังคนและเทคโนโลยีทรัพยากรบุคคลที่มีขีดจำกัดความสามารถสูง

- พลเมืองแต่ละประเทศต้องมีความเป็นพลโลก มีขีดความสามารถสูงขึ้น มีความสามารถรู้เขารู้เรา สามารถติดต่อสัมพันธ์และเข้าใจเพื่อนร่วมโลกได้ดี

- ประเทศต่าง ๆ ต้องมีพลวัต (Dynamic) คือ ความสามารถในการปรับตัวสูง สามารถเรียนรู้และปรับตัวต่อสถานการณ์ใหม่ ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมได้ดี ซึ่งส่งผลต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ และความมั่นคงทางสังคม

- ประเทศต่าง ๆ ต้องมีหลักการที่ดีในการสงวนเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและสังคมของตนเอง ต้องเตรียมเผชิญความสับสนทางค่านิยมและวัฒนธรรม คนในชาติจึงต้องมีปัญญาที่จะไตร่ตรองใคร่ครวญ รู้เท่าทันความเจริญทางวัตถุ มีความพอดีระหว่างการแสวงหาปัจจัยต่าง ๆ ในชีวิตกับการรักษาไว้ซึ่งค่านิยมและวัฒนธรรมอันดีงาม

รังสรรค์ ฐานะพรพันธ์ (2538) ได้อธิบายถึงสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ใน 6 ประเด็นคือ

ประเด็นที่ 1 สังคมไทยกำลังเผชิญกับวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย (Cultural Pluralism) ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ การเจริญเติบโตของธุรกิจระหว่างประเทศมีส่วนในการเร่งทำให้เกิดความหลากหลาย และความขัดแย้งทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งเกิดอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คือ กระบวนการอเมริกันนวัตร์ของวัฒนธรรมโลกเป็นการแผ่อิทธิพลของวัฒนธรรมอเมริกันไปสู่สังคมโลก ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากศูนย์อำนาจทางเศรษฐกิจของอเมริกาการแผ่อิทธิพลของวัฒนธรรมอเมริกันในระบบทุนนิยมโลกถูกเร่งเร้าด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งสังคมไทยกำลังเผชิญอยู่ขณะนี้และยังเผชิญกับระบบจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเติบโตก้าวหน้าของสารสนเทศและการเติบโตของธุรกิจโฆษณาระหว่างประเทศ ผลกระทบหรือการเผชิญหน้ากับ

วัฒนธรรมที่หลากหลาย อาจแข็งแรงได้ 2 ประการ คือ วัฒนธรรมชุมชนกำลังล่มสลายถ้าไม่มีการปรับตัว และความรุนแรงความขัดแย้งในสังคมจะมีมากขึ้น เนื่องจากการปะทะกับวัฒนธรรมต่าง ๆ และที่สำคัญ คือ ความขัดแย้งระหว่างชาติพันธุ์ ในเวลานี้มีกระบวนการรอดรัฐ มีชาวต่างประเทศรอดเข้ามาอยู่ในประเทศไทย มีการอพยพแรงงานจากประเทศอื่นเข้าสู่ประเทศไทย และมีการเคลื่อนย้ายวัฒนธรรมด้วย

ประเด็นที่ 2 กระบวนการโลกาภิวัตน์ของการศึกษา การจัดการศึกษาถูกกำหนดโดยพลังทางการเมืองระหว่างประเทศ ประเทศมหาอำนาจในทางการเมืองสามารถแผ่ขยายอำนาจทางการเมืองไปครอบงำสังคมประเทศอื่น ๆ ปัจจุบันการกำหนดกระบวนการโลกาภิวัตน์ของการศึกษาขึ้นอยู่กับอำนาจทางเศรษฐกิจ

ประเด็นที่ 3 ความเป็นสากลของภาษา กระบวนสากลานวัตรของภาษาโลก ซึ่งเป็นภาษาสากลซึ่งแต่ก่อนถูกกำหนดโดยปัจจัยทางธรรมชาติ เช่น จำนวนประชากรมาก การอพยพของประชากร ในเวลานี้ระบบเศรษฐกิจโลกกำลังเป็นตัวกำหนดความเป็นสากลของภาษา และความเป็นมหาอำนาจของประเทศเจ้าของภาษา ซึ่งผลกระทบของกระบวนการสากลานวัตรของภาษาที่มีต่อภาษาไทยมี 2 นัย คือ

- ภาษาต่างประเทศ จะเข้ามามีอิทธิพลต่อภาษาไทยมากขึ้น
- ลักษณะอิลิคทรอนิคของภาษาไทย ภาษาของไมโครอิลิคทรอนิค จะเข้ามาปะปนในภาษาไทยมากขึ้น ภาษาไทยจะห้วนสั้น ความสละสลวยของภาษาจะเปลี่ยนแปลงไป

ประเด็นที่ 4 การครอบงำของทุนวัฒนธรรม ทุนวัฒนธรรมกลายเป็นทุนหลักในอนาคตซึ่งเวลานี้ทุนวัฒนธรรมได้กลายเป็นสินค้าทางเศรษฐกิจ เช่น การเรียนภาษาต่างชาติ รายการโทรทัศน์ดนตรี แฟชั่น วัฒนธรรมการบริโภคอาหาร

ประเด็นที่ 5 การทำลายจริยธรรมในการทำงาน (Work ethics) การหารายได้โดยไม่ต้องใช้แรงงาน เป็นการหารายได้จากการแก๊งค์กำไรสังหาริมทรัพย์ ที่ดิน ตึกอาคาร คอนโดมิเนียมศิลปะวัตถุ หรือพระพุทธรูป บางครั้งเป็นการหารายได้โดยไม่คำนึงถึงคุณธรรม

ประเด็นที่ 6 ความเป็นสินค้าของสรรพสิ่ง เช่น บทสัมภาษณ์ งานวิจัย การให้คำปรึกษาในระบบการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับอาจารย์กำลังเปลี่ยนแปลงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค

อมรวิชัย นาคทรพรพ (2539) ได้อธิบายถึงสภาพไร้พรมแดน หรือ โลกาภิวัตน์ไว้หลายประเด็น คือ

1. โลกาภิวัตน์หรือสภาพไร้พรมแดนระหว่างประเทศมีแนวโน้มที่น่าสนใจ คือ

ในโลกธุรกิจ เทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคเข้าถึงกันได้รวดเร็ว รูปแบบการขายตรงระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค โดยไม่ผ่านคนกลางมีมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

ในโลกของสื่อมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศได้ทำให้เกิดความหลากหลาย ในรูปแบบวิธีการของการแสวงหาข่าวสาร ทำให้คนมีเสรีภาพในการเลือกสื่อที่เหมาะสม สอดคล้องกับรูปแบบชีวิตและรสนิยมของคนได้มากขึ้น

ในโลกของการศึกษา เครื่องมือข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบที่ทำให้ การศึกษามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และนำไปสู่รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองที่เข้ามาเสริมระบบ การเรียนแบบดั้งเดิม การเรียนรู้อยู่กับบ้าน หรือที่ทำงานผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ และ สื่อสำเร็จรูปต่าง ๆ จะเป็นรูปแบบที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในอนาคต

ในด้านของโครงสร้างสังคม การเติบโตของภาคธุรกิจและชุมชน ตลอดจนอำนาจของข่าวสาร ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ในสังคมมีพลังในการต่อรอง ทำให้อำนาจจากส่วนกลางภายใต้ระบบรัฐอุปถัมภ์แบบดั้งเดิมลดน้อยลง มีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นมากขึ้น และในขณะเดียวกันกระแสการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นจะมีมากยิ่งขึ้น

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สภาพ "ไร้พรมแดน" ทำให้ "รัฐชาติ" ลดความสำคัญลงในขณะที่ "รัฐภูมิภาค" ทวีความสำคัญยิ่งขึ้น ทั้งในด้านเศรษฐกิจและการเมือง ดังจะเห็นได้จากการรวมกลุ่มทางการค้าทั้งในอเมริกาเหนือ ยุโรปและเอเชียแปซิฟิก ที่กำลังก่อรูปขึ้นอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน เกิดรูปแบบของธุรกิจ "เศรษฐกิจข้ามชาติ" ที่ส่งผลกระทบต่อทุกประเทศในโลก

2. กระแสโลกาภิวัตน์เป็นแรงผลักดันให้เกิด "ค่านิยมสากล" ที่เอื้อประโยชน์ร่วมกันแก่มนุษยชาติ อาทิ ค่านิยมประชาธิปไตย ค่านิยมว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค่านิยมเกี่ยวกับความกลมกลืนระหว่างมนุษย์กับสภาวะแวดล้อม ค่านิยมสากล มีส่วนสำคัญในการสร้างความตระหนัก สำนึกต่อการแก้ปัญหาหลักบางเรื่องร่วมกันระหว่างประเทศ หรือในบางปัญหากลายเป็นปัญหาร่วมกันของมนุษยชาติ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการรื้อถอนประชาธิปไตย การคุกคามสิทธิมนุษยชน การทำลายล้างสิ่งแวดล้อม ซึ่งไม่ว่าจะเกิด ณ จุดใดของโลกก็ส่งผลให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนองจากนานาประเทศได้

3. กระแสโลกาภิวัตน์ส่งเสริมให้โลกก้าวเข้าสู่ยุคการค้าเสรี ทำให้การแข่งขันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศมีความรุนแรงยิ่งขึ้น โดยเฉพาะระหว่างกลุ่มการค้าภูมิภาค นอกจากนี้กระแสโลกาภิวัตน์ ก็กีดกร่อนวัฒนธรรมดั้งเดิมของประเทศต่าง ๆ ยิ่งก่อให้เกิดปฏิกิริยาต่อต้านในรูปของลัทธิแยกตัวเอง ลัทธิเผ่าพันธุ์นิยม และลัทธิชาตินิยมทางวัฒนธรรม ดังจะเห็นได้จาก ปัญหาความขัดแย้งจากความต้องการแยกตนเองเป็นรัฐอิสระของกลุ่มชนบางเชื้อชาติที่ก่อหวอดจนกลายเป็นสงครามกลางเมืองในบางประเทศในปัจจุบัน ปัญหาชนกลุ่มน้อยที่ต้องการสงวนรักษาเอกลักษณ์ทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมของตน จะยังคงเป็นชนวนแห่งความริวฉานที่ลุกลามสันติสุขประเทศต่าง ๆ ต่อไป ยิ่งไปกว่านั้นธุรกิจบันเทิงแบบข้ามชาติที่ใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อ กลายเป็นกระบวนการครอบงำทางวัฒนธรรม ทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิมของแต่ละชนชาติและท้องถิ่น เมื่อ ผสมกับธุรกิจโฆษณาที่เติบโตอย่างรวดเร็ว พร้อมด้วยเทคนิคนานาประการในการล่อใจ ยิ่งเป็นการเร่งกระแสบริโภคนิยมให้กับคนรุ่นใหม่พร้อมกันนั้นก็เป็นการทำลายสามัญสำนึกและ วิจารณ์ญาณของประชาชนเกี่ยวกับแก่นสารและสาระในชีวิต ศิลปะถูกดึงเข้ามารับใช้อุตสาหกรรมบันเทิงและการโฆษณาที่มุ่งแต่ผลกำไรจนศิลปะสูญเสียคุณค่าในการสร้างสรรค์สุนทรียภาพทางอารมณ์ และการประเทืองปัญญาความคิดของคน

4. ในขณะที่กระแสโลกาภิวัตน์ได้นำทั้งสิ่งที่เป็น "คุณ" และ "โทษ" ต่อประเทศต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นสิ่งที่เป็นคำถาม คือ

-ประเทศต่าง ๆ จะใช้โอกาสจากสิ่งดีและหลีกเลี่ยงภัยคุกคามจากสิ่งไม่ดีที่กระแสโลกาภิวัตน์ชักนำมาได้อย่างไร ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

-พันธกรณีจากการวางกติกาทางเศรษฐกิจและความมั่นคงระหว่างประเทศที่ผูกมัดประเทศต่าง ๆ มีนัยอย่างไรกับการดำเนินนโยบายการพัฒนาของประเทศนั้น ๆ

-กระแสเศรษฐกิจยุคโลกาภิวัตน์ที่ทำให้การรวมกลุ่มในรูป "รัฐภูมิภาค" ดูจะมีความสำคัญมากกว่าความเป็น "รัฐชาติ" มีความหมายอย่างไรต่อบทบาทที่เหมาะสมของประเทศแต่ละประเทศในภูมิภาคนั้น ๆ

-กระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำให้ปัญหาต่าง ๆ มีผลกระทบถึงกันไปหมด นับตั้งแต่เรื่องเศรษฐกิจการค้า การเงิน ไปจนถึงเรื่องทางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ประเทศต่าง ๆ จะมีวิธีระวางตนอย่างไร และหลีกเลี่ยงหรือบรรเทาปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น

5. คำตอบจากปัญหาในข้อสี่ อาจจะยังไม่ปรากฏชัดเจน รวมทั้งยังมีความไม่แน่นอนในเวทีระหว่างประเทศอยู่สูง แต่จากปรากฏการณ์ที่พอสรุปได้ชัดเจนสำหรับทุกประเทศ คือ

-กระแสโลกาภิวัตน์เปิดโอกาสให้มีการเคลื่อนย้ายทุนและปัจจัยการผลิตระหว่างประเทศได้อย่างคล่องตัว ชี้ให้เห็นความได้เปรียบของประเทศทั้งหลายในอนาคต จะขึ้นกับฐานทรัพยากรธรรมชาติน้อยลง และจะขึ้นกับฐานทรัพยากรมนุษย์และเทคโนโลยีมากยิ่งขึ้น ทรัพยากรบุคคลที่มีขีดความสามารถสูงจะสามารถนำประเทศไปสู่ความมั่นคงและมั่นคงในท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์

-พลเมืองแต่ละประเทศ ต้องมีความเป็น "พลเมืองโลก" และต้องมีขีดความสามารถสูงขึ้น รู้สภาพความเป็นไปของแต่ละประเทศและสามารถติดต่อสัมพันธ์และเข้าใจเพื่อนร่วมโลกได้ดี

-ในกระแสโลกาภิวัตน์ในประเทศต่าง ๆ ต้องมีพลวัต คนในชาติมีความสามารถในการเรียนรู้และปรับตัวต่อสถานการณ์ใหม่ ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมได้ดี ซึ่งจะส่งผลต่อทั้งเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและความมั่นคงทางสังคม

-แต่ละประเทศต้องมีหลักที่ดีในการสงวนรักษาเอกลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของตนเอง ต้องเตรียมเผชิญความสับสนทางค่านิยมและวัฒนธรรม คนในชาติจึงต้องมีความรู้เพื่อให้สามารถก้าวไปทันโลกได้อย่างมั่นคง

6. ในกระแสโลกาภิวัตน์ ทรัพยากรบุคคลเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะช่วยเสริมสร้างให้ประเทศต่าง ๆ มีความความสามารถ แข่งขัน และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยจะเป็นกำลังทางสติปัญญาในการช่วยให้ประเทศสามารถใช้โอกาสต่าง ๆ ได้อย่างชาญฉลาด สามารถหลีกเลี่ยงภัยคุกคามต่าง ๆ ได้อย่างทันการ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์และคณะ (2538) ได้ประมวลสังเคราะห์ถึงอนาคตของสังคมไทยในบริบทของสังคมโลกในกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้าน และการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มิได้เกิดขึ้นโดยลำพัง แต่จะมีความสัมพันธ์กับสังคมโลกด้วยการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ได้แก่

1. เศรษฐกิจ โลกจะเชื่อมโยงกับกันทั้งหมดด้วยกระบวนการโลกาภิวัตน์ (GLOBALIZATION) อันเป็นผลมาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีการใช้ประโยชน์อิเล็กทรอนิกส์ โทรสาร คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ไร้สาย เป็นต้น ทำให้คนทั้งโลกสามารถ เชื่อมโยงติดต่อกัน ได้อย่างกว้างขวาง สะดวก รวดเร็ว และมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มากขึ้น และเป็นปัจจัยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของสังคมโลก ที่สำคัญ ได้แก่ โครงสร้างทางเศรษฐกิจและการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งจะยังคงไม่เป็นระบบเศรษฐกิจเสรี (Free Economy) อย่างสมบูรณ์ แม้แต่อุปสรรคการค้าในด้านภาษีศุลกากรจะลดลง ประเทศต่าง ๆ จึงรวมกลุ่มกันเป็นเศรษฐกิจการค้าภูมิภาค หรือเขตการค้าเสรีมากขึ้น เพื่อสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างกันในแต่ละภูมิภาค โดยมีเครือข่ายของตนเอง

ในอนาคตโครงสร้างเศรษฐกิจการเคลื่อนย้ายของทุนและทรัพยากรการเงิน จะมีการขยายการลงทุนระหว่างประเทศ บริษัทระหว่างประเทศได้เข้าไปลงทุนในประเทศต่าง ๆ ด้วยการตั้งสาขาหรือบริษัทในเครือ บางครั้งมีการโยกย้ายแรงงานจากประเทศหนึ่งไปสู่ประเทศหนึ่ง จนสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์การผลิตไปทั่วโลก และเนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เอื้อต่อการผลิตแบบแยกชิ้นส่วน โดยพิจารณาจากความได้เปรียบด้านต้นทุนการผลิตและแรงงานราคาถูก โลกจึงแปรสภาพเป็นสถานประกอบการผลิตที่เรียกว่า "โรงงานโลก" และก่อให้เกิด "ปรากฏการณ์ใยแมงมุม" (Spider Web Phenomenon) ที่

โยงใยทุนระหว่างประเทศเข้าด้วยกัน รวมทั้งเกิดการค้ำระหว่างหน่วยผลิตภายใต้ความเป็นเจ้าของเดียวกัน (Intra-firm Trade) มากยิ่งขึ้น ในด้านความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ระบบการเงินกลายเป็นระบบอิเล็กทรอนิกส์ ที่เชื่อมโยงตลาดการเงินระหว่างประเทศเข้าด้วยกัน ความรวดเร็วในการรับส่งสารสนเทศ ทำให้การเคลื่อนย้ายทุนระหว่างประเทศเป็นไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้มีการซื้อขายหลักทรัพย์ระหว่างประเทศมากขึ้น

อีกประการหนึ่ง กระบวนการโลกาภิวัตน์ ส่งผลถึงการกระจายรายได้ความแตกต่างในด้านฐานะทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะเกิดในบางประเทศที่ไม่สามารถสร้างเครือข่ายการค้าและเครือข่ายเขตเศรษฐกิจ รวมทั้งการที่ไม่สามารถหาประโยชน์จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และการเลือกยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ผิดพลาด

2. ด้านความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ได้มีการนำไมโครอิเล็กทรอนิกส์มาผนึกเข้ากับเทคโนโลยีด้านโทรคมนาคม ซึ่งช่วยพัฒนาระบบการเก็บ สะสม วิเคราะห์ และการจัดส่งสารสนเทศผ่านดาวเทียมทั้งโดยสื่อวิทยุ โทรทัศน์ โทรสาร และความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีวัสดุอุปกรณ์สมัยใหม่ ที่มีการผลิตใยแก้วที่ทำให้ระบบการสื่อสารส่วนบุคคล และการสื่อสารมวลชนรุ่นหน้าจอนำให้โลกเชื่อมสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด สังคมโลกจะเป็นสังคมสื่อสาร (Information Society) ซึ่งการมีความรู้ในเรื่องข่าวสารข้อมูลจะเป็นพลังอำนาจที่สำคัญที่สุด

3. สังคมและวัฒนธรรม สัดส่วนของประชากร สัดส่วนของเด็กจะมีแนวโน้มลดลง ในขณะที่คนชราจะมีแนวโน้มสูงขึ้น เนื่องจากความเจริญของวิทยาศาสตร์การแพทย์ทำให้อายุของประชากรยืนยาวขึ้น ความก้าวหน้าของการนำเทคโนโลยีมาพัฒนาการศึกษาจะทำให้คุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ดีขึ้น นอกจากนั้นจะเกิดปัญหาสังคมหลายประการที่สำคัญ คือ การที่ช่องว่าง ระหว่างรายได้เพิ่มมากขึ้น ภาวะการไม่มีงานทำสูงขึ้น (Jobless Growth) อันเนื่องมาจากการนำเทคโนโลยีมาใช้ คนถูกออกจากราน และเกิดภาวะการเสื่อมสลายของสังคม (Social Disintegration) ก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ความรุนแรง ยาเสพติด

โสภณีย์ การละเมิดสิทธิสตรีและเด็ก รวมทั้งการที่สิ่งแวดล้อมและการทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายมากขึ้น

4. ด้านการเมือง กระแสการปกครองของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก จะเป็นกระแสเสรี ประชาธิปไตยที่มีการตัดสินใจ โดยมีส่วนร่วมจากบุคคลหลายฝ่าย นอกจากนั้นโครงสร้างทางการเมืองโลกบริษัทข้ามชาติจะมีความสำคัญในฐานะองค์กร "เหนือรัฐ" มากขึ้น การตัดสินใจดำเนินนโยบายของบริษัทข้ามชาติจะสามารถส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง ในหลายกรณีที่บริษัทข้ามชาติเหล่านี้ดำเนินการ "ข้ามรัฐ" เช่น การโยกย้ายโรงงานจากประเทศหนึ่งไปสู่ประเทศหนึ่ง หรือการโอนเงินข้ามชาติ บริษัทเหล่านี้จึงมีอิทธิพลทางการเมืองทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ และทำให้รัฐประชาชาติ (Nation State) ไร้ความหมาย ในสังคมโลก โดยรัฐภูมิภาค (Region State) จะเข้ามาทดแทน จากการที่เศรษฐกิจเป็น ปัจจัยสำคัญในการกำหนดโครงสร้างอำนาจในสังคมโลก การแข่งขันผลประโยชน์ระหว่างประเทศความขัดแย้งทางเศรษฐกิจจะเห็นว่าประเทศเป็นสิ่งสำคัญต่อเสถียรภาพทางการเมืองของโลกรวมทั้งความขัดแย้งระหว่างเผ่าพันธุ์หนึ่งการเป็นประชาธิปไตยและความเป็นเผ่าพันธุ์ ทำให้มีประเทศเกิดใหม่ในโลกมากขึ้น เมื่อสังคมโลกมีความเป็นโลกาภิวัตน์ที่แตกต่างอารยธรรมต้องสัมพันธ์กัน จึงทำให้เกิดปัญหาขึ้น อาทิ การแข่งขันดินแดน ปัญหาสงครามและการก่อการร้ายอันเนื่องมาจากความขัดแย้งด้านศาสนาและชาติพันธุ์

วีระ บำรุงรักษ์ (2536) ได้ทำการศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ของโลกในช่วงศตวรรษหน้า เพื่อกำหนดทิศทางวางแผนการจัดการศึกษาไทยในศตวรรษหน้า (2535-2635) ซึ่งผลของการวิจัยที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลและเรื่องราวที่เกี่ยวข้องทั้งหมดสรุป ได้ดังนี้

1. โลกโดยส่วนรวมจะแปรเปลี่ยนไปสู่การเป็นสังคมสารสนเทศ ลักษณะของความ เป็นสังคมเกษตรและสังคมอุตสาหกรรมจะลดน้อยลงตามลำดับ และแปรเปลี่ยนไปเป็น เกษตรกรรมและอุตสาหกรรมที่บูรณาการกับสังคมสารสนเทศ โครงสร้างของอำนาจในโลก

จะขึ้นอยู่กับอำนาจด้านข้อมูลข่าวสาร อำนาจด้านกายภาพและอำนาจด้านการเงิน จะมีบทบาทลดลงตามลำดับ และแปรเปลี่ยนไปเป็นเพียงอำนาจเสริมเท่านั้น

การเมืองการปกครองของสังคมโลกจะแปรเปลี่ยนไปเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบกระจายอำนาจ ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรงมากขึ้น และมีรูปแบบหลากหลายตามความเหมาะสมของสังคมและวัฒนธรรมของสังคมน้อย ซึ่งมีอยู่มากมายหลายประเภท หลักการและวิธีการประชาธิปไตยจะเป็นวิถีชีวิตของทุกกลุ่มชนและทุกสถาบัน ระบบเศรษฐกิจของโลกจะเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทั้งโลก (Global System) มีการดำเนินธุรกิจแบบตลาดเสรีไร้พรมแดน มีระบบบริษัทแม่และบริษัทเครือข่ายเชื่อมโยงกันอย่างสลับซับซ้อน มีกระบวนการผลิตแยกย่อยเพื่อการจำหน่าย และกระบวนการผลิตเพื่อบริโภคควบคู่กันไป ในขณะเดียวกันจะมีการแข่งขันและการร่วมมือในด้านเศรษฐกิจอย่างสลับซับซ้อนควบคู่กันไป

ด้านสังคมของโลกจะมีความสลับซับซ้อนในทุกสถาบัน มีรูปแบบหลากหลายเป็นยุคสมัยของวัฒนธรรมสากล และวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มชน เป็นยุคที่ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมเจริญรุ่งเรือง ผู้คนจะมีความสามารถในการปรับตัวสูง ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี จะเป็นไปได้ในลักษณะของการวิจัยและพัฒนา มีการศึกษาค้นคว้าแบบสหวิทยาการและบูรณาการวิธีการทางวิทยาศาสตร์ และมนุษยศาสตร์เข้าด้วยกัน สำหรับการทหารในโลกจะแปรเปลี่ยน จะมีการลดกำลังทหารลงตามลำดับ โดยการเพิ่มคุณภาพของกองทัพและแปรเปลี่ยนไปเป็นการทหารเพื่อการพัฒนา และการทหารเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของบรรษัทข้ามชาติ ซึ่งจะมีบทบาทแทนรัฐบาลในโครงสร้างปัจจุบัน

2. สังคมไทยโดยส่วนรวม จะแปรเปลี่ยนไปเป็นสังคมนานาชาติ เป็นบรรษัทข้ามชาติของไทย มีบริษัทแม่อยู่ในสังคมไทย แต่จะมีเครือข่ายโยงใยไปทั่วโลกเช่นเดียวกับบรรษัทข้ามชาติ ที่มีบริษัทแม่อยู่ในส่วนอื่นของโลก แต่จะมีเครือข่ายเชื่อมโยงอยู่ในสังคมไทย และเมื่อพิจารณาสังคมไทยเป็นด้านต่าง ๆ จะแปรเปลี่ยนไปดังนี้

- การเมืองการปกครองของไทยจะเปลี่ยนไปเป็นระบอบประชาธิปไตยในทิศทางเดียวกับการเมืองการปกครองของชาวโลก มีการกระจายอำนาจไปสู่กลุ่มชนย่อยในระดับพื้นฐาน

กลุ่มชนจะปกครองกันเอง แต่ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของคนไทยจะบูรณาการเข้าสู่ระบบ การปกครอง ทำให้มีลักษณะหลากหลาย มีรูปแบบแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม ลักษณะทางวัฒนธรรมของคนไทยจะปรากฏอยู่ในการเมืองการปกครองของบรรษัทข้ามชาติของคนไทย และแพร่กระจายไปทั่วโลก

- เศรษฐกิจของไทย จะเปลี่ยนไปเป็นเศรษฐกิจทั่วโลก คนไทยมีบรรษัทข้ามชาติ ดำเนินธุรกิจแบบไร้พรมแดนเช่นเดียวกับระบบเศรษฐกิจของชนชาติอื่น ๆ คนไทยจะดำเนินธุรกิจอยู่ในบรรษัทข้ามชาติต่าง ๆ ทั้งบริษัทที่เป็นของคนไทยและบริษัทของชาวต่างชาติ สังคมไทยจะมีลักษณะเป็นสังคมโลก มีทั้งวัฒนธรรมสากลและวัฒนธรรมไทย สังคมไทยจะมีความหลากหลายสลับซับซ้อนเช่นเดียวกับสังคมของชาวโลก แต่เรื่องค่านิยม วัฒนธรรม และศาสนาจะคงมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมความเป็นไทย และเป็นที่ยอมรับเข้าสู่ความเป็นสากลมากขึ้นตามลำดับคนไทยจะเป็นหลักในการแพร่กระจายวัฒนธรรมไทยไปทั่วทุกมุมโลก วัฒนธรรมจะช่วยแก้ไขปัญหาทางจิตใจของชาวโลก

- ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะอาศัยข้อมูลทั้งด้านวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ในการวิจัยและพัฒนาการทหารของไทยจะเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขของการทหารในโลกจะมีการลดกำลังทหารโดยการเพิ่มคุณภาพในระยะแรก และค่อย ๆ แปรเปลี่ยนไปเป็นการทหารเพื่อการพัฒนา และการทหารเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของบรรษัทข้ามชาติของไทยตามเงื่อนไขของกระแสความเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ

3. การวางแผนการศึกษาจะเป็นไปโดยสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ในสังคมที่มีความเจริญทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ในสองลักษณะ คือ สอดคล้องสัมพันธ์กับกระแสความเปลี่ยนแปลง และสอดคล้องสัมพันธ์กับความเป็นไทยเพื่อธำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของไทยอีกส่วนหนึ่ง เนื้อหาสาระของหลักสูตรจะมีองค์ความรู้สากล และองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาไทย ความสำคัญอย่างหนึ่งของหลักสูตรจะอยู่ที่เทคนิควิธีการในการแสวงหาความรู้ และ ความต้องการของผู้เรียน หลักสูตรในอนาคตจึงเน้นเรื่องผู้เรียน และวิธีการแสวงหาความรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียน มีการฝึกทำงานเป็นหมู่คณะ เพื่อเสริมสร้าง

ประชาธิปไตยและจริยธรรมมีการนำวิธีการทางวิทยาศาสตร์ไปบูรณาการกับยุทธวิธีต่าง ๆ ไปใช้ในการพัฒนาคนและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควบคู่กันไป ส่วนการประเมินผลนั้นจะมีการประเมินความสามารถในการคิด การปฏิบัติและการแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันของผู้เรียนแต่ละคน และเป็นกลุ่ม

ธีรยุทธ บุญมี (2538) ได้อธิบายถึงโลกาภิวัตน์ คือ กระบวนการซึ่งโลกกำลังเปลี่ยนยุคสมัยครั้งสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. เศรษฐกิจอุตสาหกรรมมาเป็นเศรษฐกิจหลังอุตสาหกรรม และเป็นระบบเดียวทั้งโลก (Global Economy)
2. สังคมสมัยใหม่ (Modernity) มาเป็นสังคมหลังสมัยใหม่ (Post Modernity) ระบบคิดหรืออุดมการณ์ของผู้คนกำลังปฏิวัติตนเองจากระบบความคิดสมัยใหม่ (Modernism) มาเป็นระบบคิดแบบหลังสมัยใหม่ (Post Modernism)
3. เทคโนโลยีอุตสาหกรรมที่เน้นเครื่องจักรขนาดใหญ่มาเป็นเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital) ของคอมพิวเตอร์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นผลให้เกิดการปฏิวัติการสื่อสารขนาดใหญ่ที่สามารถเชื่อมโยงโลกทั้งโลกเข้าด้วยกันจนเหมือนเป็นหมู่บ้านโลก (Global Village)
4. ระบบการเมืองปรับตัวจากระบบที่ครอบงำ ด้วยความคิดแบบรัฐชาติ (Nation State) มาเป็นระบบที่พรมแดนทางการเมืองของชาติลดความสำคัญลง แต่พรมแดนทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ หรือกลุ่มย่อยทวีความสำคัญขึ้น

จากกระบวนการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกดังกล่าว ธีรยุทธ บุญมี ได้สรุปภาพรวมของโลกาภิวัตน์ ดังต่อไปนี้

1. เศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ เป็นเศรษฐกิจทุนนิยมที่ยกระดับขึ้นมาอีกขั้นหนึ่ง เกิดระบบตลาดเสรี และทำให้โลกมีระบบเศรษฐกิจเดี่ยว (Global Economy)
2. การปฏิวัติเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้ระบบเศรษฐกิจในโลกทุก ๆ จุดเชื่อมโยงเข้าด้วยกันได้โดยไม่เสียเวลา เป็นผลให้มีการปรับตัวในระดับโลก (Global Reorganization)

ของเศรษฐกิจในทุก ๆ ด้าน กฎเกณฑ์ของเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ ก็คือ การขยายมุมมอง ในการหาแหล่งเงินทุน ตลาด การจัดจำหน่าย แรงงานและเทคโนโลยี ยี่ห้อสินค้าในขอบเขต ทั่วโลก โดยไม่จำกัดเฉพาะขอบเขตประเทศของตน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการได้เปรียบในการแข่งขัน (Competitive Advantage) ซึ่งไม่ได้จำกัดเฉพาะที่ราคาถูก (Costbase) แต่ยังเป็นเรื่องของ การผลิตให้ทันเวลา(Time-Base) เพราะสินค้าอุปโภคบริโภคมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก หรือการผลิต ที่สอดคล้องกับกระแสความคิดของสังคมในเรื่องการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม สิทธิมนุษยชน เป็นต้น

3. เศรษฐกิจของโลก โดยเฉพาะในประเทศตะวันตก จะเข้าสู่ภาคบริการขั้นสูงเช่น การบริการสาธารณะ การเคหะ หรือการบริการที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล ข่าวสาร เช่น การเงิน การท่องเที่ยวการบิน การผลิตซอฟต์แวร์มากขึ้น จนเป็นที่คาดการณ์ว่า อุตสาหกรรม ข่าวสาร และการบันเทิงจะเป็นอุตสาหกรรมใหญ่ที่สุดในโลกในศตวรรษหน้า

และผลจากการปฏิวัติทางเทคโนโลยีของยุคโลกาภิวัตน์ การปฏิวัติเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และข่าวสาร จะทำให้เกิดโลกของสัญญาณข่าวสาร หรือศัพท์ทางเทคนิค คือ อภิมิติ (Cyberspace) กล่าวคือ เป็นการจินตนาการว่า โลกทั้งโลกถูกห่อหุ้มด้วยสัญญาณข้อมูลทั้ง ด้านธุรกิจการเงิน อุตสาหกรรม เพลงภาพยนตร์ การศึกษา การเมือง การแพทย์ ข้อมูล ทางสังคม ฯลฯ ที่เชื่อมโยงถึงกันหมด ซึ่งนักคิดจำนวนหนึ่งมองว่า โลกของข้อมูลข่าวสารใน ยุคโลกาภิวัตน์นี้เป็นเครือข่ายคอมพิวเตอร์ทั่วโลก เช่น เครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่เชื่อมโยงเข้า ด้วยกัน เป็นโครงสร้างพื้นฐานของข้อมูลข่าวสารที่เรียกว่า "Information Superhighway" หรือ ศัพท์ทางการว่า "Global Information Infrastructure" และโลกไร้พรมแดนในแนวคิดของคลื่น ลูกที่สามจะทำให้พรมแดนทางการเมืองของรัฐชาติลดความสำคัญลงไป แต่พรมแดนทางวัฒนธรรม และศาสนาจะยังมีความสำคัญอยู่ผู้คนในยุคนี้มีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจเศรษฐกิจ วัฒนธรรม สังคม การเมืองในขอบเขตที่กว้างขวางกว่าขอบเขตประเทศของตน และความคิดของตนเอง นอกจากการเป็นพลเมืองต้องคิดในฐานะที่เป็นพลโลกด้วย

ไพฑูรย์ สิ้นลารัตน์ (2537) อธิบายถึงลักษณะของโลกาภิวัตน์ว่า เป็นจุดที่โลกมีการติดต่อถึงกัน ดำเนินชีวิตในลักษณะคล้ายคลึงกัน กลายเป็นสังคมโลก หรือ Global Society ซึ่งโลกมีลักษณะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้น สังคมไทยจะกลายเป็นสังคมโลก และปัจจัยที่ทำให้เกิดโลกาภิวัตน์ หากวิเคราะห์หาค่าจะพบว่า มีปัจจัย 3 ประการ เรียกว่า 3T ได้แก่

1. Telecommunication คือ โทรคมนาคม มีการพัฒนาและเจริญเติบโตของเทคโนโลยีโดยเฉพาะเทคโนโลยีข่าวสาร ซึ่งมีการพัฒนาที่รวดเร็ว ตั้งแต่ไปรษณีย์ธรรมดา โทรเลข โทรศัพท์จนถึงไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ ชาวที่เกิดขึ้นในโลกรู้ทั่วถึงกันทั่วโลกในเวลารวดเร็ว จุดที่ทำให้เกิดโลกาภิวัตน์ คือ เทคโนโลยี โดยเฉพาะเทคโนโลยีข่าวสารข้อมูล

2. Trade ได้แก่ การค้า ธุรกิจ และอุตสาหกรรม เมื่อข่าวสารเติบโตเร็วมาก กระบวนการส่งข่าวสารรวดเร็ว ไม่มีข้อจำกัดเรื่องเวลา ทำให้กระบวนการติดต่อทางการค้ารวดเร็วตามไปด้วย การค้าในยุคโลกาภิวัตน์ จะแตกต่างจากสมัยเดิม คือ มีการแยกกันผลิตชิ้นส่วนในประเทศต่าง ๆ แล้วนำมารวมเป็นผลิตภัณฑ์ในอีกประเทศหนึ่ง จึงเป็นกระบวนการผลิตนานาชาติ

3. Tourism เป็นกระบวนการที่คนต่างประเทศ ต่างวัฒนธรรม ได้เรียนรู้ซึ่งกันและกันเมื่อคนมีการเดินทางท่องเที่ยวมาก ก็จะมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงตามมาอีกมหาศาล เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย การดำเนินชีวิต อาหารและสินค้าใหม่ ๆ

ผลของกระบวนการโลกาภิวัตน์ที่พอสรุปได้มีดังนี้

1. วิทยาการความรู้เกิดขึ้นอย่างมหาศาล มีการเรียนรู้กันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะข้อมูลทางด้านวิทยาศาสตร์และวิทยาการความรู้ใหม่ ๆ ซึ่งถ้าเราไม่ติดตามข้อมูลไปปรับปรุงและพัฒนา จะเกิดช่องว่างทางเทคโนโลยี (Technology Gap) ช่องว่างทางวิชาการ (Academic Gap) โดยเฉพาะช่องว่างทางวิชาการระหว่างเมืองกับชนบท

2. โลกาภิวัตน์นำมาซึ่งเทคโนโลยีต่าง ๆ และเครื่องมือสื่อสารที่หลากหลาย เกิดอุตสาหกรรมทางด้านเทคโนโลยีข่าวสาร และกลายเป็นหัวใจของอุตสาหกรรมในอนาคต ในประเทศที่พัฒนาแล้วจะมีอุตสาหกรรมข้อมูล (Information Industry) ซึ่งเรียกว่า Light Industry หรือ Clean Industry ในขณะที่ประเทศไทยยังเป็น Dirty Industry ฉะนั้นโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดช่องว่างทางเทคโนโลยี และถ้าประเทศเราเตรียมรับผลกระทบไม่ดี จะเกิดช่องว่างทั้งทางด้านเศรษฐกิจเทคโนโลยีและช่องว่างทางวิชาการ

3. โลกาภิวัตน์ทำให้มีสินค้าและบริการใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย

4. ภาษาและวัฒนธรรม ได้รับผลกระทบจากกระบวนการโลกาภิวัตน์

5. กิจกรรมและกระบวนการทางการศึกษา จะได้รับผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ ถ้าเราไม่ตระหนัก สำนึก และไม่เตรียมการอย่างดีพอ จะเกิดวิกฤตการณ์ซ่อนเร้นอยู่ในสังคมไทย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2539) ได้สรุปผลการประชุมสัมมนา เรื่องประเด็นและยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 - 2544) ในหัวข้อเรื่องสังคมโลกและสังคมไทยในอนาคตในบริบทหนึ่งของโลกาภิวัตน์ ซึ่งกล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงของโลกจากนักมองอนาคต เช่น อัลวิน ทอฟฟเลอร์ ได้วิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นความเปลี่ยนแปลงของโลกในอดีตจนถึงปัจจุบันมีรูปแบบการเปลี่ยนแปลงเหมือนพลังคลื่นสามลูก คือ

คลื่นลูกที่ 1 หมายถึง คลื่นการเกษตรเป็นคลื่นลูกแรกที่เกิดขึ้นมาแล้ว 3000 กว่าปี เกิดจากการปฏิวัติทางเกษตรกรรม โดยมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ใช้ที่ดินให้เป็นประโยชน์ในการทำมาหากิน ทำให้เศรษฐกิจดีขึ้น

คลื่นลูกที่ 2 เกิดจากการปฏิวัติทางอุตสาหกรรม เกิดขึ้นในยุโรป เมื่อประมาณ 300 ปีมานี้เองเรียกว่า คลื่นอุตสาหกรรม เป็นการลงทุนในการพัฒนาสร้างเครื่องจักรกล ใช้ความรู้เทคโนโลยีเบื้องต้นทำให้เกิดการผลิตสินค้าทางอุตสาหกรรม ขยับฐานะและเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

คลื่นลูกที่ 3 หมายถึง คลื่นซึ่งกำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน เป็นคลื่นแห่งความรู้ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง สารสนเทศ ระบบคอมพิวเตอร์ อิเล็กทรอนิกส์ หรือรวมเรียกว่า เทคโนโลยี

สารสนเทศ(Information Teehnology) ดังนั้น ในโลกอนาคต ความรู้เป็นตัวแปรที่สำคัญที่สุด ในการชิงความได้เปรียบในการแข่งขัน เพื่อการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน คลื่นลูกที่สาม เป็นคลื่นที่เกิดขึ้นแล้วในหลาย ๆ ประเทศ โดยเฉพาะในประเทศตะวันตกที่พัฒนาแล้ว

ในการประชุมสัมมนาครั้งนี้ ผลการประชุมของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติสรุปได้ว่า

ประเทศไทยนั้นอยู่ในพลังคลื่นที่มีลักษณะผสม คือ บางส่วนโดยเฉพาะชนบทยังอยู่ในคลื่นลูกที่ 1 คือ ยังเป็นภาคเกษตรกรรม คลื่นลูกที่ 2 หรือ คลื่นอุตสาหกรรมและบริการ เริ่มมีบทบาทและความสำคัญสูงขึ้น โดยอยู่เขตปริมณฑลในเมืองใหญ่ ๆ สำหรับคลื่น ลูกที่ 3 คลื่นแห่งความรู้และสารสนเทศ ไทยมีบ้างเป็นบางส่วน ยังไม่ได้รับความสำคัญมากนัก ซึ่งจำเป็นต้องผลักดันคลื่นแห่งความรู้ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยจะต้องมองให้เห็นว่า ความรู้คืออะไร สร้างขึ้นมาได้อย่างไรและอยู่ที่ไหนเพราะปัจจุบันโลกเป็นสังคมยุค "โลกาภิวัตน์" เป็นการหลอมตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของโลกเป็นเสมือนแผ่นดินว่าง ๆ มีพรมแดน กีดกันน้อยลง เป็นกระบวนการที่มีการเชื่อมโยงไปทั่วโลกติดต่อประสานเครือข่าย ไม่ว่าจะ เป็น กิจกรรมทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมการศึกษาสิ่งแวดล้อม ที่มีความรวดเร็ว มากยิ่งขึ้น หรือที่เรียกว่า Information Superhighway มีกระแสการเมืองการปกครองเป็นประชาธิปไตย มีการรวมกลุ่มเศรษฐกิจเป็นกระบวนการรวมตัวกัน (Strategic alliance) เป็นกลุ่ม เศรษฐกิจเสรี ดังนั้นสำหรับสังคมไทยในอนาคต ความร่วมมือทางเศรษฐกิจจะทวีเพื่อน บ้านจะมีมากขึ้น ซึ่งในเชิงเศรษฐกิจนี้ ประเทศไทยควรเป็นผู้เชี่ยวชาญในเศรษฐกิจในอา เซียนให้ได้

ในประเด็นที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ดังกล่าวข้างต้น นักวิชาการได้สรุป ข้อดีข้อเสียของโลกาภิวัตน์ดังนี้ (อมรวิรัช นาคกรทรรพ 2539, วีระ บำรุงรักษ์ (2538), สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และคณะ (2536))

ข้อดี คือ การค้าตลาดเสรีเปิดโอกาสแก่คนในการแข่งขัน ทำให้ทุกคนต้องขวนขวาย เพิ่มศักยภาพ เพื่อให้สามารถแข่งขันได้ในด้านเศรษฐกิจ สังคม ฯลฯ อย่างมีความชอบธรรม ไปทั่วโลกส่วนข้อเสีย อันเป็นผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีนั้น คนด้อยโอกาสได้รับการดูแลน้อยเกินไป และมีบางเรื่องที่สังคมละเลยขาดการดูแลเท่าที่ควร ทำให้เกิดปัญหาสังคม

ทั่วโลกความปลอดภัยมีน้อยลง การใช้ความรุนแรง การใช้ยาเสพติด สถาบันครอบครัว ชุมชนแตกแยก การอพยพย้ายถิ่นมีมากขึ้น จริยธรรมในการทำงานเสื่อมลง เป็นต้น แต่ประเด็นสำคัญ คือ สังคมไทยจะต้องรู้จักแยกแยะได้อย่างถูกต้อง และเลือกใช้ข้อดี ให้เป็นส่วนเสริมสร้างการพัฒนาประเทศ โดยไม่ทำลายความเป็นวัฒนธรรมไทยให้สูญหายไป เช่น การแต่งกาย การทักทายด้วยการไหว้

ผลกระทบของกระแสโลกาภิวัตน์ต่อสังคมไทยในบริบทสังคมโลก

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับผลกระทบของโลกาภิวัตน์พอสรุปได้ว่า โลกาภิวัตน์ เป็นคำที่มีความหมายหลากหลายกันไปในแต่ละแนวความคิดของนักวิชาการแต่ละท่านที่จะบัญญัติศัพท์ และความหมายออกมาจากคำว่า Globalization ซึ่งเป็นศัพท์ในภาษาอังกฤษ อย่างไรก็ตามความหมายดังกล่าวมีจุดร่วมกันอยู่ประเด็นหนึ่งก็คือ การเปลี่ยนแปลง (Change) ที่ก่อให้เกิดผลกระทบและผลต่อเนื่องของการพัฒนาในสาขาต่าง ๆ ของสังคมไม่ว่า จะเป็น เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยาการเมือง วัฒนธรรม และการศึกษา เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในยุคโลกาภิวัตน์ ก่อให้เกิดผลกระทบและผลต่อเนื่องในสังคมทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ผลกระทบต่าง ๆ ดังกล่าวก่อให้เกิดผลต่อเนื่อง ทั้งในเชิง เศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ดังต่อไปนี้

1. กระแสการไหลเวียนของข่าวสารข้อมูล และเทคโนโลยีต่าง ๆ
2. กระแสการเคลื่อนที่ของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี
3. กระแสของระบบการเมือง การปกครองแบบประชาธิปไตย
4. กระแสของการแข่งขันและความขัดแย้งทางเศรษฐกิจ
5. กระแสการเคลื่อนไหวของปัญหาต่าง ๆ ภายในสังคมที่เป็นผลสืบเนื่องจากการ

พัฒนาตามแนวคิดการพัฒนาประเทศ โดยใช้ระบบเศรษฐกิจ เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาการขาดโอกาสของคนในช่วงชั้นของสังคม ปัญหาความไม่เสมอภาคและช่องว่างทางสังคม ปัญหา โสเภณีปัญหาแรงงานขาดแคลน ปัญหาการว่างงาน ปัญหาแรงงานข้ามรัฐ รอดรัฐ

6. กระแสการเคลื่อนไหวในเรื่องเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และผลกระทบต่อระบบนิเวศ
7. กระแสของการครอบงำทางวัฒนธรรมผ่านสื่อทางเทคโนโลยี มีผลต่อการทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิมของแต่ละชนชาติ
8. ความสับสนทางค่านิยมและวัฒนธรรม
9. ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรบุคคล และเทคโนโลยีของชาติ ซึ่งเป็นปัจจัยในการพัฒนาและการแข่งขัน
10. กระแสการพัฒาที่ไม่เสมอภาค และไม่สมดุลกันอันก่อให้เกิดปัญหาการกระจายความเจริญ การกระจายรายได้
11. กระแสการเคลื่อนไหวในการอนุรักษ์สถาบันสังคมต่าง ๆ เช่น สถาบันศาสนา สถาบันครอบครัว สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการเมือง

กระแสการเคลื่อนที่และการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ก่อให้เกิดกระแสของความต้องการที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูธรรมชาติทั้งของคน สิ่งแวดล้อม และการอยู่รวมกันในลักษณะการสอดประสานสัมพันธ์กันมากขึ้น ความพยายามดังกล่าวได้มีการเรียกร้องกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน และทุกฝ่ายต่างมองความสำคัญของการศึกษาว่า เป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญสูงสุดในการพัฒนา คนให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสำคัญยิ่งในกระบวนการพัฒนาประเทศ โดยอาศัยระบบข้อมูลข่าวสารเป็นกลไก ใช้กระบวนการเรียนรู้และองค์กรชุมชนเป็นเครื่องมือใช้องค์กรที่เรียกว่าเบญจภาคีอันประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน นักวิชาการ และปราชญ์ชาวบ้าน เป็นพลังสำคัญในการระดมความคิดและการดำเนินงานโดยมีเป้าหมายสุดท้ายที่ใช้การศึกษาเป็น เครื่องมือในการพัฒนาคนของสังคม เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์

ในอนาคต ประเทศไทยต้องเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สังคมอนาคตจึงเป็นสังคมที่มีพลวัตของการเปลี่ยนแปลงสูง ในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐศาสตร์ การเมือง สังคมวิทยา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลถึงการแข่งขัน การขัดแย้ง การร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

การต่อสู้กันระหว่างแนวคิดของการพัฒนาสองกระแส คือ การพัฒนาตามแนวคิดของกระแสหลัก อัน ได้แก่การพัฒนาตามแนวคิด การพัฒนาเศรษฐกิจ ที่มุ่งสู่การทำให้ทันสมัย (Modernization) ซึ่งเป็นแนวคิดของการพัฒนาให้ชุมชนเป็นชุมชนเมือง กับแนวคิดกระแสต้านหรือแนวคิดที่ใช้การพัฒนาท้องถิ่นเป็นฐาน (ชัยอนันท์ สมุทวณิช (2538), รั้งสรรค์ ธนะพรพันธ์ (2538), อมรวิชัย สาครทรรพ (2539), สมหวัง พิธิยานุวัฒน์และคณะ (2538), วีระบำรุงรักษ์ (2536), ธีรยุทธ บุญมี (2538), ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2537).)

ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงส่งผลกระทบต่อคุณภาพ และศักยภาพของคนในสังคมของอนาคต หรือสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นกัน คุณภาพหรือศักยภาพของบุคคล หรือปัจเจกชนดังกล่าวได้มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงไว้ในลักษณะของ การเป็นมนุษย์สมัยใหม่ หรือที่เรียกกันว่าเป็น Modern Man นั่นเอง คุณลักษณะของบุคคลดังกล่าวย่อมจะต้องสอดคล้องกับคุณลักษณะของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ต้องมีความอดทน มีความเข้มแข็ง มีจิตใจของความเป็นประชาธิปไตย รู้จักการจัดการความขัดแย้งและหรือกระบวนการอื่นๆ เป็นต้น ซึ่งคุณลักษณะของคนที่จะพัฒนาตามสังคมที่เปลี่ยนๆ ไปนี้ นักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้องต่างมองว่าการศึกษานั้น ครูเป็นผู้มีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสำคัญที่สุดในการพัฒนาศักยภาพของคนให้สอดคล้องกับกระแสโลกและสังคมโลกยุคโลกาภิวัตน์

สมรรถภาพที่พึงประสงค์ของครูในกระแสโลกาภิวัตน์

ความหมายของคำว่า "สมรรถภาพ"

ความหมายของสมรรถภาพ (Competency) ได้มีนักการศึกษาหลายท่านทั้งในประเทศและต่างประเทศ ให้ความหมายของสมรรถภาพไว้ดังนี้

ชมพันธุ์ ภูษธร ณ อยุธยา (2519) ให้คำนิยามไว้ว่า หมายถึง ความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ครูพึงมีในการช่วยให้นักเรียนเกิดการพัฒนาการทั้งทางด้านสติปัญญา สังคม อารมณ์ และร่างกาย

กษมา สารสมุทร (2524) ให้ความหมายของคำว่า สมรรถภาพ คือ ความรู้ ความสามารถความเข้าใจ ความชำนาญ ที่ครูแสดงออกให้สังเกตและวัดได้

สุภา หรรษนันท์ (2524) อ้างอิงจากแนวคิด Good ให้คำจำกัดความว่า สมรรถภาพ คือ ทักษะ มโนทัศน์ และเจตคติที่จะต้องมีการทำงานทุกชนิด และสามารถนำเอาวิธีการและความรู้พื้นฐานไปประยุกต์ใช้กับสภาพการณ์ที่ปฏิบัติได้

กมล สุดประเสริฐ และคณะ (2526) ได้ให้คำนิยามของสมรรถภาพไว้ว่า หมายถึง คุณสมบัติที่เป็นผลมาจากความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ เจตคติ และอุปนิสัย หรือบุคลิกภาพ ซึ่งมีผลทำให้เกิดความสามารถในการทำพฤติกรรมที่ปรารถนาได้

จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช (2527) ได้ให้ความหมายของสมรรถภาพครูไว้ว่า สมรรถภาพของครู คือ ความสามารถของครูในด้านความรู้ และการนำความรู้ในสาขาวิชาเฉพาะ และสาขาวิชาชีพครูไปปฏิบัติ เพื่อให้นักเรียนมีพัฒนาการทั้งในด้านสติปัญญา สังคม และอารมณ์

วีรพล อารวรรณ (2528) ได้กล่าวไว้ว่า สมรรถภาพ คือ ความสามารถของบุคคลแต่ละคนอันเป็นผลมาจากการเรียนรู้ สำหรับสมรรถภาพของครูจะหมายถึง ความรู้ ความสามารถความเข้าใจ ทักษะ และความสามารถที่บุคคลผู้เป็นครูพึงมีอย่างเพียงพอ และสามารถแสดงออกมาเพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

ศิริรัตน์ นิละคุปต์ และคณะ (2529) ให้ความหมายของสมรรถภาพ หมายถึง ระดับความชำนาญที่พึงปรารถนา และคาดหวัง ซึ่งจะต้องแสดงออกในด้านเจตคติ ความเข้าใจ ทักษะ และพฤติกรรม เพื่อเป็นการเอื้ออำนวยให้เกิดความเจริญงอกงามแก่ผู้เรียน ทั้งทางกาย อารมณ์สังคมและสติปัญญา

ปีติพร ถาวรสุข (2534) ให้ความหมายของสมรรถภาพ หมายถึง ความสามารถที่จะประยุกต์ความรู้ทางทฤษฎี ประสบการณ์ และความสามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหา หรือ สร้างสรรค์ให้เกิดพัฒนาทั้งทางด้านสติปัญญา สังคม อารมณ์ และร่างกาย ซึ่งครูอาจารย์จะมีสมรรถภาพในด้านต่าง ๆ แตกต่างกันไป ครู-อาจารย์ที่มีสมรรถภาพสูง จะเป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาและการทำงาน

รัชณี ขวัญบุญจัน (2536) ให้คำนิยามของสมรรถภาพของครู หมายถึง ความรู้ ทักษะและคุณลักษณะที่บุคคลผู้เป็นครูพึงมีอย่างเพียงพอ และสามารถแสดงออกมา เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

สุจิตรา จันทรวิภาส (2537) ให้ความหมายของสมรรถภาพ หมายถึง ความรู้ ความสามารถแสดงออกถึงการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม และปฏิบัติได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด

แอนเดอร์เซน (Andersen, 1972) ให้ความหมายของสมรรถภาพ หมายถึง พฤติกรรมที่เราสังเกตเห็นได้ และพฤติกรรมนี้จะมีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ในทางบวก เช่น สมรรถภาพในการเขียนวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม สมรรถภาพในการใช้เทคนิคคำถาม เป็นต้น

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good, 1973) บรรณาธิการ Dictionary of Education ได้สรุปความหมายของสมรรถภาพครู ไว้ว่าสมรรถภาพ คือ การแสดงออกถึงทักษะมโนทัศน์ (Concept) และเจตคติ (Attitude) ที่บุคคลจะต้องมีในการทำงานทุกชนิด และสามารถนำเอาวิธีการและความรู้ไปประยุกต์ใช้กับ สถานการณ์ที่ตนปฏิบัติอยู่ได้ และก่อให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านร่างกายจิตใจ อารมณ์ และสังคม

นอร์แมน อาร์ ดอดส์ (Norman R. Dodi, 1973) ให้คำนิยามของสมรรถภาพของครู หมายถึง เจตคติ ความเข้าใจ ทักษะและพฤติกรรมของครูที่จะเอื้ออำนวยต่อความเจริญงอกงามของนักเรียน ทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

คือคอกเกอร์ (Coker, 1976) ให้ความหมายของสมรรถภาพของครู คือ ความสามารถในการแก้ปัญหาของการปฏิบัติงานครูที่สามารถแก้ปัญหาของการปฏิบัติได้เพียงด้านใดด้านหนึ่ง ก็มีสมรรถภาพของการปฏิบัติงานมากเฉพาะด้านนั้น ๆ แต่ครูที่มีสมรรถภาพการปฏิบัติงานมากที่สุดคือ ครูที่สามารถแก้ปัญหาของการปฏิบัติงานได้เหมาะสมทุกด้าน

สมรรถภาพที่พึงประสงค์ หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ทศนคติและพฤติกรรมต่าง ๆ ของครุมัธยมศึกษาที่จะเอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ และการพัฒนาการเรียนรู้ของ ผู้เรียนทั้งในด้านสติปัญญา สังคม อารมณ์ และร่างกาย

แนวคิดและงานวิจัยเกี่ยวกับสมรรถภาพที่พึงประสงค์ของครู

แนวความคิดเกี่ยวกับสมรรถภาพที่พึงประสงค์ของครู

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (อ้างถึงใน อนันต์ ชุมจิต, 2534) ซึ่งพระราชทานแก่ครูอาวุโสมีข้อความเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของครูที่ดีเพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติให้เกิดความงอกงามแต่ตนเองและสังคม เมื่อมีโอกาสออกไปประกอบวิชาชีพครูในอนาคต ไว้ดังนี้

- ครูที่แท้ต้องเป็นผู้กระทำแต่ความดี
- ต้องหมั่นขยันและอดทนพากเพียร
- ต้องเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ
- ต้องหนักแน่น อดกลั้นและอดทน
- ต้องรักษาวินัย สำรวมระวังความประพฤติของตนให้อยู่ในระเบียบแบบแผนอันดี
- ต้องปลื้มใจ ปลื้มใจจากความสะอาดสบายและความสนุกรื่นเริง ที่ไม่สมควรกับเกียรติภูมิของตน
- ต้องตั้งใจให้มั่นคงและแน่วแน่
- ต้องซื่อสัตย์รักษาความจริงใจ

- ต้องเมตตา หวังดี
- ต้องวางใจเป็นกลางไม่ปล่อยไปตามอำนาจอคติ
- ต้องอบรมปัญญาให้เพิ่มพูน สมบูรณ์ขึ้น ทั้งในด้านวิทยาการและความฉลาดรอบรู้ในเหตุและผล

ผลจากการประชุมทางวิชาการเรื่อง การศึกษากับกระแสโลกาภิวัตน์ : ผลกระทบและแนวโน้ม (2538) โดยคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับสามัญศึกษา กรุงเทพมหานครเพื่อกำหนดบทบาทและสมรรถภาพของครูผู้สอน ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญ กล่าวคือ ถ้าครูอาจารย์ มีความรู้ดีและมีวิธีการสอนที่ดี การเรียนการสอนก็จะมีคุณภาพตามเกณฑ์ที่ระบบการศึกษาได้กำหนดไว้ แต่ปัจจุบันสังคมโลก สังคมไทยและการศึกษาแปรเปลี่ยนไป การใช้วิธีการเดิม ๆ เพื่อการศึกษา และการฝึกอบรมให้ผู้เรียนมีความทันโลกทันเหตุการณ์ และมีความสามารถในการปรับตัว เพื่อการแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการต่าง ๆ นั้น ก็ต้องเปลี่ยนแปลงไป บทบาทของผู้สอนในศตวรรษหน้า ผู้สอนจะต้องมีบทบาทและมีความสามารถในการฝึกอบรมคนให้รู้จักวิธีการเรียนวิธีการแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ จากเครือข่ายของการเรียนรู้ ซึ่งมีโยงใยทั่วโลก ผู้สอนจะต้องเป็นพี่เลี้ยงช่วยเหลือผู้เรียนในระยะแรก โดยเฉพาะในการสร้างความพร้อมในการพัฒนาความรู้พื้นฐานด้านภาษา คณิตศาสตร์ และเครื่องคอมพิวเตอร์ ผู้ที่จะมีอาชีพเป็นผู้สอนจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาแนะแนว ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับการอาชีพของผู้เรียน ผู้สอนจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับเทคนิควิธีการคิด การตั้งคำถาม การกำหนดปัญหา การกำหนดกระบวนการ การกำหนดโครงสร้างของระบบ และเทคนิควิธีการเข้าถึงข้อมูล ผู้สอนจะต้องสร้างสื่อใหม่ ๆ ที่ไม่สามารถจะหาได้จากระบบสารสนเทศ ให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนและแหล่งประกอบการ ผู้สอนจะต้องมีความสามารถในการแบ่งกลุ่มการเรียนสำหรับผู้เรียนตามความสนใจความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน

ผู้สอนจะต้องมีความสามารถในการดำเนินการกิจกรรมกลุ่มจึงสรุปได้ว่า ในศตวรรษหน้าผู้สอนหรือครูอาจารย์จะมีบทบาทเป็นผู้ฝึกฝนความพร้อมให้กับผู้เรียนในเรื่องของพื้นฐานสำหรับการเรียน หรือเป็นเครื่องมือสำหรับการแสวงหาความรู้ เช่น วิชาด้านภาษา วิชาด้านคณิตศาสตร์และการคำนวณ วิชาด้านเครื่องคอมพิวเตอร์ และระบบสารสนเทศ ผู้สอนจะมีบทบาทเป็นผู้แนะนำ และเป็นพี่เลี้ยงของผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ ตลอดจนทั้งแนะนำให้ผู้เรียนรู้จักแหล่งการเรียนรู้ และการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นต้น บทบาทการเรียนการสอนในลักษณะปัจจุบันจะหมดไปอย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้จะมีผู้สอนหรือผู้สอนร่วมเสริมจากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ผู้สอนในลักษณะนี้จะเป็นให้ข้อมูลหรือเนื้อหาสาระมากกว่าวิธีการและความรู้เกี่ยวกับการศึกษาและหลักสูตรต่าง ๆ

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2539) ได้อธิบายถึง การที่จะได้มาซึ่งสังคมที่พึงปรารถนา คนมีความสุข มีศีลธรรม มีการศึกษาและมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม มีระเบียบวินัย ครอบคลุมที่อบอุ่น ชุมชนที่เข้มแข็ง ประเทศชาติที่มั่นคง สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ซึ่งได้รวบรวมแนวคิดของนักวิชาการในประเทศหลักคือ ศึกษาจากผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในยุคโลกาภิวัตน์ ได้สรุปคุณลักษณะของ "ครูแบบใหม่ที่สังคมไทยต้องการ" ประกอบด้วยคุณสมบัติ 10 ประการดังนี้

1. เป็นแบบอย่างที่ดีทั้งในด้านการกระทำและคำพูด
2. ครูต้องมีลักษณะชีวิตที่ดี
3. ต้องสอนให้คนคิดเป็น ทำเป็น
4. ต้องมีใจใฝ่รู้ รักษาการเรียนรู้ตลอดชีวิต
5. ต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล
6. ต้องมีอุดมการณ์และมีใจรักในงานสอนอย่างแท้จริง
7. รักในอุดมการณ์ประชาธิปไตย
8. ต้องมีบทบาทเป็นผู้ชี้นำมากกว่าการเป็นผู้ผลักดัน
9. ยึดมั่นในอุดมการณ์ของความเป็นครู
10. ต้องตระหนักในหัวใจถึงความเป็นพ่อแม่ที่สองของเด็ก

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2538) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะเด่น ๆ ของคนในอนาคต 5 ลักษณะ เพื่อเป็นแนวทางให้ครูได้พัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับกระแสสังคมยุคโลกาภิวัตน์ไว้ดังต่อไปนี้

1. ต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญความลึกซึ้งในเนื้อหาวิชา
2. ต้องทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
3. เป็นคนที่มีมาตรฐาน มีคุณธรรม มีความละเอียดอ่อนประณีตในจิตใจและความรู้สึก
4. มีความคิดริเริ่มที่จะสร้างสิ่งใหม่เพื่อให้เกิดประโยชน์ได้
5. ต้องมีทัศนคติในเชิงของโลกที่กว้างขวาง มองความสัมพันธ์ของสังคมกับภายนอกตามแนวคิดของระบบอุตสาหกรรม

สำนักงาน ก.ค. (2537) ได้จัดการสัมมนาเรื่องการศึกษาไทยในยุค "โลกาภิวัตน์" ซึ่งกล่าวถึงคนในฐานะเป็นปัจจัยหนึ่งการแข่งขันและร่วมมือจากปัจจัยหลัก 8 ประการ คือ ความเข้มแข็งของเศรษฐกิจมหภาคภายในประเทศ ความเป็นสากล รัฐบาล ภาคการเงิน การคลัง โครงสร้างพื้นฐาน การจัดการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และคน แต่เฉพาะที่สำคัญอันเกี่ยวกับคนและสมรรถภาพของคน สรุปได้ 4 ประการ คือ

1. คุณภาพของคน คุณภาพของชุมชน การฝึกกำลังของคนที่แข็งแกร่ง สามารถสร้างสรรค์ปัญญาเพื่อพัฒนาประเทศ ฟังตนเองได้อย่างต่อเนื่องยั่งยืน
2. สังคมมีความสามารถในการจัดการ มุ่งจัดการผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
3. การรู้จักสร้างและใช้ข้อมูลข่าวสารสนเทศ รู้จักใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน
4. ความเข้มแข็งของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในการฟังตนเองได้ในการผลิตความรู้และเทคโนโลยีในการปรับปรุงเทคโนโลยี ความสามารถในการวิจัยและพัฒนา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531) ได้เสนอแนวคิดในชุดฝึกอบรมสมรรถภาพของผู้บริหาร ภาวะผู้นำและคุณธรรมว่า ผู้ที่มีความสามารถในการเป็นผู้นำที่ดีได้นั้นจะต้องมีคุณสมบัติที่ดีมากมาย แต่คุณสมบัติพิเศษนอกเหนือจากคุณสมบัติอื่น ๆ ที่ผู้นำจะต้องมี 5 ประการ คือ

1. ความมีชีวิตชีวาและความมานะอดทน หมายถึง ความคล่องแคล่วว่องไว ตื่นตัว อยู่เสมอ ปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ และไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก

2. ความสามารถในการตัดสินใจ หมายถึง ตัดสินใจถูกต้องและรวดเร็ว มีเหตุผลซึ่ง การรู้จัก ตัดสินใจเป็นลักษณะหนึ่งของความเชื่อมั่นในตนเอง

3. ความสามารถในการจูงใจคน หมายถึง ความสามารถในการโน้มน้าวจิตใจให้ เกิดความร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติงาน รวมถึงความสามารถในการสนทนา แสดงปาฐกถา เขียนบทความ การวางตัว และรู้จักเอาใจใส่คนอื่นอีกด้วย

4. ความรับผิดชอบ หมายถึง สภาพทางอารมณ์ของบุคคล ที่เป็นความรู้สึกด้วย ตนเองว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดควรในเชิงศีลธรรมและคุณธรรม มีความรับผิดชอบเมื่อผิดพลาด และ เต็มใจรับคำตำหนิ ขณะเดียวกันเมื่อรับหน้าที่ใดมาแล้ว ต้องทำให้ดีที่สุด ไม่ละเลยทอดทิ้ง

ลีปพนนท์ เกตุทัต (2538) ท่านได้เสนอแนวความคิดของการพัฒนานุคลิกภาพของ ความเป็นคนสมัยใหม่ในสังคมไทย ไว้ในปาฐกถา "สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร์ฯ" ครั้งที่สามว่า คนไทยควรมีลักษณะที่เป็น

1. เป็นคนเก่งและคนดี
2. มองเชิงรุก
3. บำเพ็ญประโยชน์ต่อประชาคมโลก
4. มีสันติกับประชาคมโลก
5. มีสันติกับธรรมชาติ

ลีปพนนท์ เกตุทัต (2536) ได้อธิบายถึงลักษณะผู้นำที่แท้จริงในเรื่องบัณฑิตและผู้นำในอนาคต ต้องมีคุณสมบัติดังนี้ คือ

1. มีความคิดกว้างไกลมีทิศทาง (Vision)
2. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creativity)
3. มีความกล้า (Courage-Boldness)

4. มีพลัง (Energy)
5. ก่อให้เกิดศรัทธา ดึงดูดให้มีผู้ร่วมทำงานด้วย (Ability of Motivate Others)
6. มีวินัยในตนเอง (Self-Discipline)
7. เป็นผู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีประโยชน์ (Change Agent)
8. มีอุปนิสัยปรับปรุงงานเป็นระบบเป็นนิจ (Project Orientation)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2537) ได้เสนอประเด็นหลักและกลยุทธ์ในการพัฒนาการศึกษาระยะยาว (Strategic Options for long-term Educational Development) ในด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ 3 แบบดังนี้

1. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยในอนาคต (พ.ศ. 2567)

- มีคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตภายใต้สังคมที่สลับซับซ้อน
- สามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์
- มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียน
- มีความคิดกว้างไกล
- ติดตามสถานการณ์และความเคลื่อนไหวต่างๆ อยู่เสมอ
- มีทักษะในการจัดการ
- มีทักษะที่จำเป็นต่อการสื่อสารและเรียนรู้ด้วยตนเอง
- รู้จักรักษาสุขภาพและป้องกันโรค
- มีคุณธรรม จริยธรรม
- สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

2. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยในสังคมที่มีลักษณะไม่แน่นอน

- สามารถคัดเลือกวิเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูลและรู้จักการนำข้อมูลไปใช้
- สามารถปรับตัวได้ดี กระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งสงสัยอยากรู้และรู้จักแสวงหาคำตอบ
- มีวินัยในตนเอง และเคารพกฎเกณฑ์ของสังคม

- มีความริเริ่ม สร้างสรรค์
- มีกระบวนการคิดและแก้ปัญหาอย่างอดทนและอดกลั้น
- ทำงานโดยเน้นเป้าหมาย
- กล้าหาญอย่างมีเหตุผล
- มี positive thinking

3.คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคตแบบ up-beat

- เป็นคนดี เชื้อมั่นและศรัทธาในสันติวิธี ละเว้นความชั่ว ใฝ่ทำแต่ความดีเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวม
- เป็นคนเก่ง มีความรู้ความสามารถในด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ภาษา ศิลปศาสตร์ รู้วิธีแสวงหาความรู้ ใฝ่รู้ รู้จักคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาเป็น รู้เท่าทัน และรู้จักทำงานร่วมกัน
- มีความภูมิใจและสามารถพัฒนาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย รู้จักเลือกสรรประยุกต์ใช้วัฒนธรรมสากล
- รู้และสามารถใช้ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ รวมทั้งภาษาคอมพิวเตอร์ได้เป็นอย่างดี
- มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีและการสื่อสาร
- มีค่านิยมและความสามารถในการเป็นผู้ผลิตและผู้ประกอบการ

กมล ภูประเสริฐ (2535) ได้กล่าวถึงลักษณะครูแบบใหม่ที่ใช้ต้องการ โดยแยกเป็นประเด็นสำคัญ ๆ ได้แก่

1. เรื่องของความสามารถ ครูต้องมีความสามารถในการประยุกต์ใช้หลักการทางการศึกษาได้ โดยเฉพาะที่กรมวิชาการเน้นในหลักสูตรฉบับปรับปรุง ก็คือ การที่เด็กเป็นผู้ปฏิบัติ หลักการทั่วไปของการศึกษาเด็กจะเรียนรู้ได้ดีก็คือ การที่เด็กเป็นผู้ลงมือปฏิบัติเอง ปฏิบัติการเรียนรู้เอง ซึ่งครูจะต้องประยุกต์ใช้หลักการนี้ให้ได้

2. สามารถใช้กระบวนการหรือเทคนิคหรือกิจกรรมตลอดจนถึงสื่อการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมกับนักเรียนของตน ตอนไหนควรจะใช้เทคนิคอย่างไร การที่จะพัฒนาเด็กในด้านความคิด ด้านความสามารถ หรือจะพัฒนาเด็กในด้านคุณธรรม ควรใช้กระบวนการที่ต่างกันอย่างไร

3. ความสามารถในการปรับปรุงงานอยู่เสมอ ซึ่งถือว่าสอดคล้องกับการพัฒนาวิชาชีพครูและสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ความก้าวหน้าของผู้ที่เป็นครูเอง คนที่จะปรับปรุงงานอยู่เสมอนั้นจะต้องมีกระบวนการทำงาน และเมื่อทำงานไปแล้วก็จะวิเคราะห์ว่า มีจุดไหนที่ควรปรับปรุง แก้ไข การแสวงหากระบวนการหรือสิ่งใหม่ ๆ หรือที่เรียกว่า นวัตกรรมทางการศึกษา มาใช้เพื่อปรับปรุงงานของตนเอง

4. ด้านจิตใจต้องเป็นคนที่มีความรักความเมตตาต่อเด็ก มุ่งมั่นต่อการพัฒนาและรับผิดชอบต่อความก้าวหน้าของเด็ก

5. ครูที่มีความเชื่อมั่นว่า เด็กทุกคนพัฒนาได้

6. เชื่อมั่นในหลักการศึกษว่าการให้เด็กลงมือปฏิบัติจะทำให้เด็กมีความรู้

7. การเป็นสุภาพชน รู้จักปฏิบัติตนให้สมกับฐานะ

สุรางค์ โค้วตระกูล (2536) ได้อธิบายถึงลักษณะครูที่ดีและมีประสิทธิภาพ จะต้องมียุทธศาสตร์สำคัญดังต่อไปนี้

1. ต้องเป็นนักมนุษยนิยม (Humanist) คือ เป็นผู้ที่ยอมรับนักเรียนอย่างจริงจัง ให้ความอบอุ่น มีความเข้าใจนักเรียน มีความยุติธรรม และมีคุณลักษณะของครูตามทัศนะของนักจิตวิทยามนุษยวิทยา และเป็นกัลยาณมิตรของนักเรียน

2. เป็นผู้ที่มีความรู้ และมีความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาการเรียนการสอน คือ ครูต้องเข้าใจธรรมชาติของกระบวนการเรียนรู้ และสามารถที่จะให้วิธีสอนที่เหมาะสม และจูงใจให้นักเรียนอยากเรียนรู้ ครูจะต้องใช้วิธีการประเมินผลที่สามารถบอกได้ว่า การเรียนรู้ได้เกิดขึ้นจริง

3. เป็นผู้ที่ยุทธักนักเรียน ครูไม่เพียงแต่เป็นผู้สอนนักเรียนทางวิชาการเท่านั้น แต่เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางบุคลิกภาพของนักเรียนด้วย ฉะนั้นครูต้องมีความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาพัฒนาการ เพื่อจะช่วยนักเรียนให้มีพัฒนาการทั้งด้านสติปัญญาและด้านบุคลิกภาพด้วย

โดยทำตน เป็นผู้ส่งเสริมการพัฒนาบุคลิกภาพของนักเรียนให้ไปในทางบวก เพื่อนักเรียนจะได้เจริญเติบโตเป็นบุคคลที่มีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่า มีความภูมิใจในตัวเองและมีความสุข

4. เป็นผู้ที่มีความรู้ทางวิชาการ โดยเฉพาะในวิชาต่าง ๆ ที่ตนจะต้องสอน

5. จะต้องเป็นผู้ที่นิยมในวิธีการวิทยาศาสตร์และเข้าใจกฎแห่งพฤติกรรม และเป็นนักวิทยาศาสตร์พฤติกรรม

กระทรวงศึกษาธิการ (2535) ได้กำหนดคุณภาพและสมรรถภาพของมนุษย์ เพื่อให้สอดคล้องกับกระแสโลกที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลง และเพื่อเป็นเป้าหมายในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์การให้การศึกษาแก่กุลบุตรธิดา โดยกำหนดไว้ 3 ประการ คือ

1. คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณอย่างเป็นระบบ
2. วางแผนอย่างมียุทธศาสตร์
3. ปรับได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

วิจิตร ศรีสอาน (อ้างถึงใน รัชนี้ ขวัญบุญจัน, 2536) ได้กล่าวถึงสมรรถภาพของครูในการประชุมนานาชาติ เรื่องการเตรียมครูสำหรับเด็กทั่วโลกในยุคแห่งสารสนเทศ สรุปได้ว่าปัจจุบันโลกมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีไปมาก การเตรียมครูเพื่อสอนเด็กในโลกปัจจุบันจึงต้องเน้นให้มี สมรรถภาพ ดังนี้

1. มีความสามารถด้านวิชาการ ครูจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เพื่อเป็นผู้นำทางวิชาการ ครูต้องเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และมีทักษะในการติดต่อสื่อสาร

2. มีความสามารถด้านการสอน นอกจากครูจะต้องมีความรู้ในเนื้อหาวิชาการที่จะสอนแล้ว จำเป็นต้องมีความรู้ และทักษะในการสอนด้วย

3. มีความสามารถในการเป็นครู มีจิตวิญญาณของการเป็นครู ครูนอกจากจะทำหน้าที่สอนแล้ว ต้องทำหน้าที่ครูให้เต็มที่ด้วย คือ อบรมสั่งสอนให้เด็กเจริญงอกงามด้านร่างกายและจิตใจอารมณ์ และสติปัญญา

พจน์ สะเพียรชัย และวิเชียร ประยูรชาติ (2534) ได้เขียนถึงระบบการสรรหาบุคคล เมื่อเข้ารับราชการเป็นข้าราชการครูในอนาคต ของสำนักงาน ก.ค. มีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะสรรหาผู้ที่จะเป็นครูที่ดี โดยกำหนดหลักการไว้ว่า ครูที่ดีควรประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญ อย่างน้อย 4 ประการ คือ

1. มีสติปัญญาดี หรือ เฉลียวฉลาด
2. มีความรู้ดีในเรื่องที่จะสอน
3. มีความสามารถในการถ่ายทอดหรือสอนได้ดี
4. มีบุคลิกลักษณะดี เหมาะสมที่จะเป็นครู

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต, 2532) ได้บ่งไว้ในเทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้าว่า คุณลักษณะของผู้สอนที่เรียกว่า องค์คุณของกัลยาณมิตรประกอบด้วย

1. ความน่ารัก (ในฐานะเป็นที่วางใจและสนิทสนม)
2. ความน่าเคารพ (ในฐานะให้ความอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย)
3. ความน่ายกย่อง (ในฐานะทรงคุณ คือ ความรู้ภูมิปัญญาแท้จริง)
4. การรู้จักพูด (คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือนเป็นที่ปรึกษาดี)
5. อุดหนุนต่อถ้อยคำ (พร้อมที่จะรับฟังคำซักถามต่าง ๆ อยู่เสมอด้วยความอดทนไม่เบื่อ)
6. กล่าวชี้แจงแถลงเรื่องต่าง ๆ ที่ลึกซึ้งได้
7. ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย

สำหรับสมรรถภาพที่พึงประสงค์ของบุคลากรในหน่วยงานต่าง ๆ นั้น จากผลการประชุมสัมมนาของสำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย (2531) พบว่า คุณสมบัติด้านสมรรถภาพของบัณฑิตไทยตามความต้องการของนายจ้างทั้งภาครัฐและเอกชน มีดังนี้

1. สมรรถภาพในการปฏิบัติงาน ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความขยันอดทน มีความคล่องตัวเสียสละ มีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ใฝ่รู้ ละเอียดรอบคอบ เอาใจใส่ตั้งใจทำงานมีระเบียบวินัย มีความกระตือรือร้น ตรงต่อเวลา และมีทัศนคติที่ดีต่องานและนายจ้าง

2. สมรรถภาพทางสังคม ได้แก่ มนุษยสัมพันธ์ เป็นผู้นำ สุภาพเรียบร้อย มีความเชื่อมั่นในตนเอง วางตัวเหมาะสม ประพฤติดี ปรับตัวเข้ากับสังคม เอื้อเฟื้อ แต่งกายดี กล้าแสดงออก มีเหตุผลและมีไหวพริบ

3. สมรรถภาพด้านอารมณ์ ได้แก่ ราเริงแจ่มใส ควบคุมอารมณ์ได้ดี ยิ้มแย้มเบิกบานสุขุมเยือกเย็น อ่อนโยน จิตใจเข้มแข็งและใจเย็น

วัลลภ จันทรตระกูล (2523) ได้กล่าวว่า ครูที่มีสมรรถภาพในการสอนจะต้องปฏิบัติ ดังนี้

1. มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน ครูที่ประสบผลสำเร็จ มักจะมีจุดมุ่งหมายการศึกษาต่าง ๆ อยู่ในใจอย่างชัดเจน จะมีคำถามเกี่ยวกับการวางแผนการสอน การประเมินผลต่าง ๆ อยู่เสมอว่า จุดมุ่งหมายคืออะไร ทำไมจึงทำเช่นนี้ จุดประสงค์ของความสัมฤทธิ์ผลคืออะไร เมื่อมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนอยู่ในใจแล้วก็จะสามารถปรับปรุงการวางแผนงานให้ได้รับผลสำเร็จ การวางแผนการสอนตลอด ควรมีการพิจารณาอย่างระมัดระวัง

2. ศึกษานักเรียน ศึกษาความต้องการความสามารถ และความสนใจของนักเรียนครูควรจะศึกษานักเรียนเป็นกลุ่มและเป็นรายบุคคล ซึ่งอาจจะศึกษาจากระเบียบนสะสม การทดสอบและจากแบบสอบถาม เพราะจะทำให้การวางแผนและการประเมินผลมีประสิทธิภาพมาก ทำให้สามารถรู้บางสิ่งบางอย่างเกี่ยวกับระดับการพัฒนาความสามารถของแต่ละบุคคลได้

3. รู้จักสนองความต้องการของเด็ก เมื่อทราบความต้องการของเด็กแล้ว ครูควรรหาโอกาสพบปะกับเด็ก สร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้เด็กแต่ละคนมีความรู้สึกคล้ายคลึงกัน ทำให้เกิดความมั่นคงขึ้น มีความจริงใจและยกย่องเด็กแต่ละคน ช่วยปรับปรุงเด็กแต่ละคนให้มีวุฒิภาวะสูงขึ้น ด้านความต้องการทางร่างกาย ควรจัดให้เด็กมีประสบการณ์ด้านกิจกรรมทางร่างกายที่เหมาะสม เช่น ให้มีการทำงาน การเล่นเกมประจำวัน ด้านความต้องการทางสังคมควรจัดให้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มให้มีชมรมและการร่วมมือกันทำงาน เพื่อให้เกิดผลที่ดีที่สุด ด้านความต้องการทางอารมณ์ จัดให้เด็กได้พบกับศิลปินดนตรีและส่งเสริม

ให้เด็ก ได้แสดงออกตามความสามารถของตนเอง ความต้องการด้านต่าง ๆ ของเด็กจะช่วยให้เกิดทักษะ ทักษะคิด ตลอดจนส่งเสริมให้มีลักษณะเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย

4. รู้จักชุมชน พื้นฐานการสอนของครูควรขึ้นอยู่กับความต้องการและสภาพการณ์ของชุมชนการมีความรู้เกี่ยวกับชุมชนจะมีความสำคัญมาก เพราะจะทำให้เราทราบเด็กในชั้นดีขึ้น การสำรวจแหล่งความรู้ในชุมชนจะเป็นแนวทางสำหรับการจัดการศึกษาออกสถานที่ แหล่งบุคคล แหล่งห้องสมุด รายการวิทยุ และแหล่งอุปกรณ์การสอนอื่น ๆ

5. วางแผนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ทักษะในการวางแผนการสอน เป็นองค์ประกอบ การสอนตลอดเทอม การวางแผนหน่วยการสอนแต่ละวิชาเพื่อให้ครอบคลุมหัวข้อเรื่องในเทอมนั้นอันดีสุดท้าย คือ การวางแผนการสอนประจำวันเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามความมุ่งหมายเฉพาะ

6. สร้างเนื้อหาวิชาให้มีความหมายพื้นฐานของเนื้อหา ควรได้จัดและเรียบเรียงให้ตรงกับปัญหา ระดับความคิดและความสามารถในการเรียนของเด็ก ต้องคำนึงถึงวัยวุฒิของผู้เรียน สอนอะไรที่จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ การใช้คำถามที่มีความหมาย

7. ใช้ขบวนการกลุ่ม กระบวนการกลุ่มที่มีประสิทธิภาพจะมีความสำคัญต่อประสิทธิภาพของการสอนมาก กระบวนการกลุ่มในห้องเรียน คือ การอภิปรายเป็นกลุ่ม การให้ความร่วมมือ การวางแผน การทำงานและการประเมินผล การเตรียมให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่มในห้องเรียนต้องจัดวัสดุอุปกรณ์ไว้อย่างละเอียด จัดบริเวณ ให้คำแนะนำและการจัดการประเมินผล ซึ่งนับว่าเป็นส่วนสำคัญในการเตรียมการสอน

8. การใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ การมีทักษะและเทคนิคในการใช้อุปกรณ์การสอน นับเป็นความสามารถในการสอนอย่างหนึ่ง ป้ายนิเทศ การจัดแสดง फिल्मสตริป ภาพยนตร์ การสาธิต กระดานชอล์ค ห้องสมุด สิ่งอ้างอิง หนังสือประกอบการเรียนและอุปกรณ์อื่น ๆ ซึ่งครูได้นำมาใช้ในการเรียนการสอน

9. การประเมินผล การประเมินผลการพัฒนาทางการเรียนของเด็ก เป็นลักษณะหนึ่งของครูที่มีความสามารถในการสอน ครูสามารถใช้การตรวจสอบจากการทำงานของนักเรียน การสัมภาษณ์ส่วนตัว เป็นต้น

10. การรักษาสัมพันธภาพระหว่างเพื่อนร่วมงาน ครูที่ประสบความสำเร็จมักจะให้ความสนใจต่อการสร้างความสัมพันธ์ต่อเพื่อนร่วมอาชีพอย่างมาก เช่น ต่อครูใหญ่ ต่อครูอื่น ๆ ต่อนักเรียนต่อผู้ปกครองและต่อชุมชน

โทมัส กอร์ดอน (Thomas Gordon, 2534) เขียนในหนังสือ Teacher Effectiveness Training เกี่ยวกับการเสริมสร้างประสิทธิภาพครูที่นักเรียนต้องการ คือ การมีสัมพันธภาพที่ดีในลักษณะต่อไปนี้

1. การเปิดกว้าง หรือ การมองทะลุเห็นกัน เมื่อแต่ละฝ่ายจะมีความเชื่อตรงเปิดเผยต่อกัน
2. ความอาทร ได้แก่ การเห็นคุณค่าและห่วงใยซึ่งกันและกัน
3. ความอิสระต่อกันและกัน คือ การเคารพในความอิสระ เป็นตัวของตัวเองมิใช่จะให้อีกฝ่ายต้องคอยพึ่งพาตลอดเวลา
4. การแยกตัวออก ทั้งนี้เพื่อให้แต่ละฝ่ายพัฒนา เติบโต สร้างสรรค์ความเป็นตัวของตัวเอง
5. การสนองตอบความต้องการจำเป็นซึ่งกันและกัน แต่ละฝ่ายจะช่วยตอบสนองความต้องการ โดยมีให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้สนองแต่ฝ่ายเดียว

เฮสซอง และ วีคส์ (Hessong and Weeks, 1987) ได้เสนอแนวคิดของชาวตะวันตกที่มีต่อคุณลักษณะของครู อาจารย์ในอุดมคตินั้นควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีความรอบรู้ (Being Knowledgeable)
2. มีอารมณ์ขัน (Being Humorous)
3. มีความยืดหยุ่น (Being Flexible)
4. มีวิญญาณความเป็นครู (Being Upbeat)
5. มีความซื่อสัตย์ (Being Honest)
6. มีความสามารถทำให้เข้าใจได้รวบรัด ชัดเจน (Being Clear and Concise)
7. เป็นคนเปิดเผย (Being Open)

8. มีความอดทน (Being Patient)
9. กระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี (Being A Role Model)
10. สามารถนำความรู้ทางทฤษฎีไปใช้ในการปฏิบัติได้ (Being Able to relate Theory to Practice)
11. มีความเชื่อมั่นในตนเอง (Being Self-Confident)
12. มีความสามารถพิเศษในศิลปะและวิทยาการหลาย ๆ ด้าน (Being Diversified)
13. แต่งกายเรียบร้อย สะอาด สง่างามและมีสุขอนามัยส่วนตัวดี (Being WellGroomed and Having Good Personal Hygiene)

ฮาเบอร์แมน และสตีลเนล (Haberman and Stinnell, 1973) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับสมรรถภาพของครูไว้ 9 ประการ ดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง ทักษะของผู้ที่จะเป็นครู ผู้ที่จะเป็นครูจะต้องมีทักษะในด้านวิธีสอน และมีความรู้ในเนื้อหาวิชาอย่างดี การสอนแบบจุลภาพเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะช่วยฝึกฝนให้ครู มีลักษณะตามต้องการ

ประการที่สอง จริยธรรมและค่านิยมของผู้ที่จะเป็นครู เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งเพราะค่านิยมของครูจะเป็นเครื่องกำหนดแนวทางความประพฤติ และการวางตัวของครูในอนาคต

ประการที่สาม มโนทัศน์หรือความคิดรวบยอด ผู้เป็นครูควรจะต้องเลือกรับรู้มโนทัศน์ที่สำคัญ ที่เป็นประโยชน์ในการทำงาน มากกว่าที่จะเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างอย่างกว้างขวาง

ประการที่สี่ จิตวิทยาพัฒนาการ ครูจะต้องรู้และสามารถอธิบายเกี่ยวกับพัฒนาการทางร่างกาย ทางอารมณ์ และทางสังคมของกลุ่มเด็กที่ตนจะไปสอนได้เป็นอย่างดี

ประการที่ห้า สิ่งแวดล้อมทางสังคม ผู้สอนจะต้องรู้และเข้าใจถึงความกดดันทางสังคมที่จะเกิดขึ้นแก่เด็ก ดังนั้นครูจะต้องเรียนวิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยาทางการศึกษาด้วย

ประการที่หก หลักการเรียนรู้ วิชานี้มีความสำคัญมาก ครูจะต้องรู้ว่าโดยทั่วไปธรรมชาติของนักเรียนที่จะเรียนรู้เป็นอย่างไร

ประการที่เจ็ด วิชาครู หลักสูตรการฝึกหัดครูทุกหลักสูตรจะต้องจัดให้มีการเรียนวิธีสอนวิชาต่าง ๆ เช่น วิธีสอนศิลปะ วิธีสอนวิทยาศาสตร์ วิธีสอนคณิตศาสตร์ และวิธีสอนอื่น ๆ

ประการที่แปด ผู้ที่จะเป็นครูจะต้องมีปรัชญาของตนเอง เข้าใจในทัศนคติเกี่ยวกับตน ควบคู่ไปกับการเข้าใจเด็กด้วย

ประการที่เก้า ความเปลี่ยนแปลง ครูจะต้องเข้าใจหลักปรัชญาสากลที่กล่าวไว้ว่า "ไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดถาวรมั่นคงตลอดกาล ทุก ๆ สิ่งมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ครูต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงในเรื่องหลักสูตรและวิธีสอน"

จากการศึกษาสมรรถภาพพื้นฐานของครู (Competencies-Based Teacher Education) โดย โวกเลอร์ (Vogler, 1972) ได้กล่าวถึงสมรรถภาพโดยทั่วไปของครูไว้ 5 ประการ คือ

1. มีสมรรถภาพด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ
2. รู้จักใช้สมรรถภาพให้เกิดประโยชน์
3. สามารถประเมินผลนักเรียนได้อย่างถูกต้องและแม่นยำ
4. สามารถปรับปรุงเนื้อหาวิชาให้พัฒนายิ่งขึ้น
5. ก่อให้เกิดการพัฒนาในตัวนักเรียน

แอดัมส์ (Adams, 1969) เสนอว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยที่จะประสบความสำเร็จจะต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ความเชื่อมั่นในตัวเอง มีความสามารถในการจัดการกับสภาพของชั้นเรียน ความเชื่อมั่นนั้นเกิดจากการที่ได้เตรียมการสอนอย่างดี ทั้งในการวางแผนระยะยาว และขณะก่อนการสอนมีความสำนึกในหน้าที่

2. มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ยอมรับในความไม่รู้ของตนเอง เพราะไม่มีใครในโลกที่จะรู้ไปเสียทุกอย่าง ความรู้ยังต้องศึกษาไปพร้อมกันทั้งผู้สอนและผู้เรียน และผู้สอนหรืออาจารย์เป็นผู้ที่ก้าวหน้ามากกว่าในความรู้บางอย่าง แต่ก็ยังคงมีเรื่องที่อาจารย์ผู้สอนยังไม่รู้

3. เป็นผู้ที่ได้เติบโตไปเรื่อย ๆ การได้ทบทวนการบรรยายอย่างต่อเนื่อง การแสวงหาเทคนิคใหม่ๆ ในการสอนให้ได้ผลดี สนใจในกิจกรรมของสถาบัน สนใจที่จะปรับปรุงวิชาปรับปรุงการทดสอบ และประมวลการสอน อ่าน เขียน สนใจในโลกรอบ ๆ ตัว ประสบการณ์ในการสอนก็เป็นสิ่งสำคัญ แต่ว่าการแสวงหาสิ่งใหม่ ๆ สำคัญมากกว่าสำหรับอาจารย์

4. เป็นผู้ที่ให้ความสนใจในตัวผู้เรียน ใส่ใจในตัวนักศึกษา ให้การปรึกษาทางวิชาการแก่นักศึกษา

5. เป็นผู้ที่สามารถจัดการตัวเองได้อย่างดี วางแผนการสอนอย่างดี เตรียมตัวอย่างดีในทุกหน้าที่ในห้องเรียน วางแผนล่วงหน้า จัดตารางเวลาในการทำงานได้เหมาะสม

เฮลด์ และมอร์ (Heald and Morre, 1968) กล่าวถึง อาชีพครูว่าต้องมีลักษณะทางกายและทางใจต่างจากอาชีพอื่น ๆ คือ

1. ต้องมีวิจารณ์ญาณ
2. ต้องมีมนุษยสัมพันธ์อันดี
3. จะต้องมีเมตตาและป้องกันคนอื่น
4. จะต้องมีความละเอียดปราณีต
5. มีอารมณ์มั่นคง
6. เต็มใจทำงานและรักงานเสมอ
7. หลีกเลี่ยงการวิจารณ์ผู้อื่น

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการได้เสนอถึงสมรรถภาพที่พึงประสงค์ของบุคคลที่จะประสบความสำเร็จในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งเอื้อต่อวิชาชีพ และการนำมาพัฒนาตนเองของครู ได้แก่

สตีเฟน เอส โรนส์มิทท์ (Stephen H. RhinSmith, 1994) ซึ่งเขียนถึงบุคคลิกภาพของบุคคลที่จะพบความสำเร็จในยุคโลกาภิวัตน์ ต้องประกอบด้วย คุณลักษณะ 6 ประการ คือ

1. รู้จักกระบวนการการแข่งขัน
2. รู้จักการจัดการความสลับซับซ้อน
3. รู้จักกระบวนการจัดการกับองค์การ

4. รู้จักกระบวนการสร้างทีมงานที่มีพื้นฐานของวัฒนธรรมอย่างหลากหลาย
5. รู้จักการตัดสินใจภายใต้ความเสี่ยง
6. รู้จักการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ

เลียวนาร์ด แนดเลอร์ (Leonard Nadler, 1980) ได้อธิบายถึงสมรรถภาพของคนที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human resource Development) ในยุคใหม่ที่มีการแข่งขันและมีความจำกัดในทรัพยากรต่างๆ ครูในฐานะที่เป็นผู้มีหน้าที่ในการพัฒนานักเรียน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของกระแสสังคมควรมีสมรรถภาพใน 4 ด้านดังต่อไปนี้

1. สมรรถภาพทางเทคนิคหรือวิชาการ (Technical competencies)

- ความเข้าใจในหลักการเรียนรู้ของผู้เรียน
- ความเข้าใจในทฤษฎีและเทคนิคการพัฒนาทางอาชีพทางอาชีพ
- ทักษะในการระบุสมรรถภาพ
- สมรรถภาพทางคอมพิวเตอร์
- ทักษะในระบบอิเล็กทรอนิกส์
- ทักษะในการอำนวยความสะดวก
- ทักษะในการกำหนดวัตถุประสงค์
- ทักษะในการประเมินผลงาน
- ความเข้าใจในเนื้อหาวิชา
- ความเข้าใจในทฤษฎี เทคนิคการฝึกอบรมและการพัฒนา
- ทักษะการวิจัย

2. สมรรถภาพทางธุรกิจหรือกิจการ (Business competencies)

- ความเข้าใจในธุรกิจ
- ทักษะการวิเคราะห์ต้นทุน - ผลตอบแทน
- ทักษะการมอบหมายงาน
- ความเข้าใจในกิจการ
- ความเข้าใจในพฤติกรรมองค์กร
- ความเข้าใจในทฤษฎีและเทคนิคการพัฒนากิจการ

- ความเข้าใจในองค์กร
- ทักษะการบริหารโครงการ
- ทักษะการบริหารข้อมูล

3. สมรรถภาพทางการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Competencies)

- ทักษะการฝึกงาน
- ทักษะการให้ข้อติชม
- ทักษะกระบวนการกลุ่ม
- ทักษะการนำเสนอ
- ทักษะการตั้งคำถาม
- ทักษะการสร้างมนุษยสัมพันธ์
- ทักษะการเขียน

4. สมรรถภาพทางปัญญา (Intellectual Competencies)

- ทักษะการวิเคราะห์ข้อมูล
- ทักษะการแสวงหาข้อมูลทางสารสนเทศ
- ทักษะการมีความรอบคอบ
- ทักษะการสร้างตัวแบบหรือโมเดล
- ทักษะในการสังเกต
- ทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- ทักษะการมองการณ์ไกล

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สิปปนนท์ เกตุทัต และคณะ (2539) ได้ทำการสำรวจความคิดเห็นสาธารณชนในเรื่อง "โฉมหน้าใหม่การศึกษาไทยควรเป็นอย่างไร" เนื่องในโอกาสครบรอบ 50 ปี ของธนาคารกสิกรไทย ในโครงการ "การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ : สู่มั่นคงของชาติในศตวรรษหน้า." กลุ่มตัวอย่างเป็นประชากรทั่วประเทศ จากทุกสาขาอาชีพ จำนวน 47,057 คน พบว่า ลักษณะบุคคลที่เป็นครูในยุคโลกาภิวัตน์ควรมีลักษณะดังนี้คือ เป็นคนดี มีคุณธรรมตามศาสนาที่ตน

นับถือ เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ มีเมตตาและเอาใจใส่ เป็นผู้กระตุ้นให้รู้จักวิธีการเรียนรู้ และการแสวงหาความรู้ เป็นผู้ชี้้นำการคิดวิเคราะห์ เลือกสิ่งที่ดี ละเว้นสิ่งที่ไม่ดี

วีระ บำรุงรักษา (2536) ได้ทำการศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ของโลก ในช่วงศตวรรษหน้า เพื่อกำหนดทิศทาง การวางแผนการจัดการศึกษาในศตวรรษหน้า (ปี 2535-2565) ผลการวิจัยได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลและเรื่องราวที่เกี่ยวข้องทั้งหมด มีผลสรุปได้ว่าในศตวรรษหน้าโลกโดยส่วนรวมจะแปรเปลี่ยนไปสู่การเป็นสังคมสารสนเทศ ลักษณะของความ เป็นสังคมเกษตรและสังคมอุตสาหกรรมจะลดน้อยลงตามลำดับ และแปรเปลี่ยนไปเป็นสังคมเกษตรกรรมอุตสาหกรรมที่บูรณาการกับสังคมสารสนเทศ โครงสร้างของอำนาจในโลกจะขึ้นอยู่กับอำนาจด้านข้อมูลข่าวสาร อำนาจทางกายภาพและอำนาจทางการเงินจะลดบทบาทลง กลายเป็นเพียงอำนาจเสริม สังคมไทยโดยส่วนรวมจะแปรเปลี่ยนไปเป็นสังคมนานาชาติ สำหรับทิศทางการวางแผนการศึกษาของไทยในศตวรรษหน้า จะเป็นไปโดยสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ในยุคโลกาภิวัตน์หรือสังคมสารสนเทศในสองลักษณะคือ สอดคล้องสัมพันธ์กับกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกส่วนหนึ่ง และสอดคล้องสัมพันธ์กับความเป็นไทย ซึ่งดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ และวัฒนธรรมของไทย เนื้อหาสาระของหลักสูตร จะต้อง มีทั้งองค์ความรู้สากลและภูมิปัญญาไทย เน้นเทคนิควิธีการแสวงหาความรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน สื่อการเรียนจะเน้นการจัดเก็บด้วยระบบสารสนเทศ ใช้ข้อมูลโยงใยเกี่ยวข้องทั้งในสังคมไทย และสังคมโลก เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอน ด้านผู้สอนหรือครูอาจารย์จะมีบทบาทเบื้องต้นเป็นผู้ฝึกฝนความพร้อมและทักษะพื้นฐาน สำหรับการแสวงหาความรู้ เช่น วิธีการเรียนด้านภาษา, คณิตศาสตร์ การคำนวณและวิธีการใช้ระบบสารสนเทศ

เจลิยว บุรีภักดี และคณะ (อ้างถึงใน ยนต์ ชุ่มจิต, 2534) ได้ทำการวิจัย "ลักษณะของครูที่ดี" ผลการวิจัยพบว่า "ลักษณะของครูที่ดี" เป็นลักษณะที่ "จำเป็นอย่างยิ่งของครูที่ดี" ส่วนข้อคำถามที่จัดอยู่ในระดับ "จำเป็นมาก" ซึ่งถือเป็นลักษณะที่จำเป็นมากของครูที่ดี มีอยู่ 64 ลักษณะ ดังนี้คือ

ด้านการสอน มีอยู่ 9 ลักษณะ ได้แก่

1. ความสามารถในการวัดผล
2. ความสามารถในการใช้อุปกรณ์การสอน
3. ความสามารถในการใช้กระดานดำ
4. ความสามารถในการตั้งคำถาม
5. ความสามารถสร้างบรรยากาศที่ดีในชั้นเรียน
6. มีวิธีการในการลงโทษ และยกย่องชมเชยเด็กได้อย่างเหมาะสม
7. ความสามารถในการแนะนำวิธีการเรียน
8. การยอมรับความคิดเห็นของเด็ก
9. การส่งเสริมความใฝ่รู้ของนักเรียน

ด้านวิชาการ มีอยู่ 12 ลักษณะ ได้แก่

1. การสะสมตำรา
2. การใช้ห้องสมุดและแหล่งวิชาการ
3. การติดตามข่าวต่าง ๆ
4. ความพร้อมที่จะรับคำแนะนำด้านวิชาการจากผู้อื่น
5. การติดตามความเคลื่อนไหวในวงการศึกษา
6. ความพยายามเพิ่มวิทยฐานะ
7. การเป็นสมาชิกของสมาคมทางด้านวิชาการ
8. ความสนใจในการทัศนศึกษา
9. การสนใจเข้าฟังการอภิปราย และปาฐกถา
10. การศึกษาข้อบกพร่องในงาน
11. การกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา
12. ความสนใจในการค้นคว้าและวิจัยด้านต่าง ๆ

ด้านสุขภาพทางกายและจิต มี 9 ลักษณะ ได้แก่

1. การรู้จักพักผ่อน

2. การรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
3. การรู้จักออกกำลังกาย
4. การเอาใจใส่ในการจัดสิ่งแวดลอมให้สะอาด
5. ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการปฐมพยาบาล
6. ความภูมิใจของตนเองและอาชีพ
7. การมีอารมณ์ดี
8. การรู้จักผ่อนคลายอารมณ์
9. การไม่มีความกังวลใจ

ด้านมนุษยสัมพันธ์ มี 10 ลักษณะ ได้แก่

1. ความสนใจหมั่นไต่ถามทุกข์สุขนักเรียน
2. การช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหา
3. ความเข้าใจในความแตกต่างของเด็ก
4. การให้คำปรึกษาหารือต่าง ๆ
5. การให้ความร่วมมือในกิจกรรมของนักเรียน
6. สนใจให้ความร่วมมือและช่วยเหลืองานของชุมชน
7. ให้การต้อนรับและเป็นกันเองกับผู้ที่มาติดต่อด้วย
8. ให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนครูในโรงเรียน
9. สามารถปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนครูในโรงเรียนได้ดี
10. การช่วยเหลือแนะนำครูใหม่

ด้านคุณธรรมและความประพฤติ มี 6 ลักษณะ ได้แก่

1. ความยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น
2. การเสียสละเพื่อส่วนรวม
3. การไม่ดื่มสุราหรือของมึนเมา
4. การอุทิศเวลาในการทำงาน
5. การไม่ดูหมิ่นศาสนาอื่น

6. การไม่ประจบสอพลอ

ด้านบุคลิกลักษณะ มี 7 ลักษณะ ได้แก่

1. ความร่าเริงแจ่มใส
2. การแต่งกายเหมาะสม
3. ความสะอาดของร่างกาย
4. การมองโลกในแง่ดี
5. ความกล้าในการแสดงความคิด
6. ความคล่องแคล่วว่องไว
7. ความเป็นผู้มีหลักการและอุดมคติ

ด้านการอบรม แนะนำ และปกครอง มี 5 ลักษณะ ได้แก่

1. การรักษาความลับของนักเรียน
2. การตัดสินปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี
3. การรู้จักใช้ความเด็ดขาด หรืออะลุ่มอล่วยได้อย่างเหมาะสม
4. การช่วยเหลือให้นักเรียนสามารถแก้ปัญหาของตนได้
5. การร่วมมือกับผู้ปกครองในการแก้ปัญหานักเรียน

ด้านการเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย มี 6 ลักษณะ ได้แก่

1. การยอมรับนับถือผู้อื่น
2. การให้ความร่วมมือกับผู้อื่น
3. การรู้จักเชื่อเพื่อเชื่อแม่
4. การใช้หลักเหตุผลในการแก้ปัญหา
5. การร่วมกิจกรรมอันเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี
6. การรู้จักวางแผนงานและดำเนินตามแผนนั้น

วัชรวิ ททรัพย์มี (2531) ได้สำรวจบุคลิกภาพของครูที่พึงปรารถนา จากการจัดลำดับของนักเรียนมัธยมศึกษาในประเทศไทย ผลวิจัยปรากฏว่า บุคลิกภาพของครูที่พึงปรารถนา โดยการจัดลำดับของนักเรียนจากมากไปหาน้อย คือ

1. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
2. มีเหตุผลและมีความรอบรู้
3. ใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
4. มีความจริงใจ
5. มีเมตตาช่วยเหลือผู้อื่น
6. มีความมั่นใจในตนเอง
7. รักษาความลับได้
8. มีความสุขุม
9. หมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา และคณะ (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิจัยและพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูให้มีสมรรถภาพที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาพบว่า สมรรถภาพที่จำเป็นสำหรับครูประถมศึกษาและมัธยมศึกษา แบ่ง ออกเป็น 5 งาน คือ งานสอน งานแนะแนว งานกิจการนักเรียน งานธุรการ และงานพัฒนาในแต่ละงานแบ่งรายการสมรรถภาพออกได้เป็น 3 ด้าน คือ สมรรถภาพด้านความรู้ สมรรถภาพด้านทักษะ และสมรรถภาพด้านคุณลักษณะและทัศนคติ สมรรถภาพครูประถมศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี สำหรับสมรรถภาพของครูมัธยมศึกษา พบว่า ครูมีความรู้ดีในเนื้อหาวิชาที่สอน แต่ยังขาดความรู้ทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ด้านทัศนคติ ครูยังขาดความตระหนักในความสำคัญของหลักสูตรปัจจุบันที่มีต่อผู้เรียนและสังคม ส่วนในด้านทักษะการสอนครูจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเรื่องการวัดและประเมินผล การใช้สื่อการสอน การสื่อสารและเสริมแรง การนำเข้าสู่บทเรียนการควบคุมชั้นเรียน และการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับผู้เรียน

จากเอกสารการวิจัยของมหาวิทยาลัยมิชิแกนสเตท (Proposal Development team, 1975) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถภาพไว้ว่า สมรรถภาพที่สำคัญประกอบด้วย

1. พัฒนาและใช้แผนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
2. จัดเตรียมเนื้อหาไว้ในแผนการสอน และจัดกิจกรรมทั้งที่เป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่มเพื่อช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนเป็นไปได้อย่างดีขึ้น
3. พัฒนาและใช้กระบวนการวัดผล เพื่อประเมินความเจริญและความก้าวหน้าของนักเรียน
4. พัฒนาและใช้บันทึกการสอนประจำวันได้
5. รู้จักเลือกใช้กลวิธีการสอนที่ทำให้นักเรียนสนใจในบทเรียนได้
6. เลือกเทคนิควิธีในการปรับปรุงห้องเรียนให้นักเรียนได้ทำงานร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการฝึกความรับผิดชอบในการทำงานร่วมกัน
7. เลือกเทคนิควิธีสอน พัฒนาและใช้แผนการสอนเพื่อช่วยนักเรียนที่มีปัญหาทางด้าน การเรียนและความประพฤติ ซึ่งปัญหาเหล่านั้นอาจขัดต่อความเจริญเติบโตของนักเรียนได้
8. สร้างและใช้ระบบบริหารในห้องเรียน ซึ่งประกอบด้วย นโยบายและระเบียบข้อบังคับในการเข้าร่วมกิจกรรม
9. พัฒนาและสาธิตการใช้คำถามสำหรับนักเรียนที่มีระดับความคิดต่าง ๆ กัน
10. สาธิตการสอนโดยใช้เทคนิควิธีต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนได้มีปฏิริยาโต้ตอบกัน
11. วิเคราะห์กระบวนการเรียนการสอนเพื่อประเมินผลตนเอง
12. ตอบคำถามนักเรียน เพื่อแสดงให้เห็นว่าครูเข้าใจและยอมรับความคิดเห็น และความรู้สึกของนักเรียน

องค์ประกอบดังกล่าวนี้คล้ายคลึงกับการวิจัยของ วอทรูบา และไรท์ (Wotruba and Wright 1975 : 645) ซึ่งพบว่า ตัวแปรซึ่งมีส่วนต่อประสิทธิภาพในการสอน ประกอบด้วย ลักษณะ 9 ประการ คือ

1. ความเป็นผู้มีความรู้ในเนื้อหาวิชาอย่างกว้าง ๆ ถูกต้องแม่นยำ และทันสมัย
2. รู้จักกระตุ้นให้นักศึกษาได้ใช้ความคิด เพื่อตัวของเขาเอง
3. เป็นผู้มีความกระตือรือร้นในเนื้อหาวิชาที่สอน
4. ส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในหมู่นิสิต

3. เป็นผู้มีความกระตือรือร้นในเนื้อหาวิชาที่สอน
4. ส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในหมู่นิสิต
5. สามารถอธิบายเนื้อหาวิชา ทฤษฎีเป็นนามธรรมได้อย่างชัดเจน
5. มีความยุติธรรมในการประเมินผล
7. สนับสนุนให้นักศึกษาคิด โดยการยกตัวอย่างเปรียบเทียบและให้ศึกษาจากของจริง
8. ช่วยเหลือนักศึกษาทั้งในและนอกชั้นเรียน
9. มีชีวิตชีวาและสนุกสนานในการสอน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสมรรถภาพที่พึงประสงค์ของครูหรือผู้สอนเป็นงานวิจัยเชิงสำรวจทั้งสิ้น ทั้งของไทยและของต่างประเทศ เป็นงานที่รวบรวมคุณลักษณะ สมรรถภาพของครูในทุกด้าน ซึ่งสมรรถภาพและคุณลักษณะเหล่านี้สะท้อนถึงการเป็นบุคคลที่มีคุณภาพในเชิงวิชาชีพในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลในการทำแบบสอบถามเกี่ยวกับสมรรถภาพที่พึงประสงค์ของครูมัธยมศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย